

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΣΤ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 1-15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1977 | ΑΡΙΘ. 15-16

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ ΙΓΝΑΤΙΟΣ*

Διασαφητικὰ τοῦ προοιμίου.

1. Ἡ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴ τοῦ Ἰγνατίου ἄρχειται διὰ τινος ἐντυπωσιακοῦ ὑψιπετοῦς ὕφους συγγραφέως, ἐκχυνωμένου εἰς ποταμὸν λέξεων καὶ στροφῶν, δυσερμηνεύτων ἐν πολλοῖς καὶ εἰς ποικίλας ὑποθέσεις ἀγουσῶν τὸν ἐρμηνευτὴν. Καὶ ταῦτα, διότι ὁ ἐπιστέλλων φλέγεται ὑπὸ τῆς θείας ἀγάπης πρὸς τὸ ποιμνιὸν του, τὰς ἀρετὰς τοῦ ὁποίου θέλει νὰ διατυπώσῃ ἐν τῇ περιεκτικῇ ἐκφράσει πολυσημαινουσῶν λέξεων-ὄρων! Εἶναι ὡς ἐκ τούτου πρόδηλοι αἱ τε γραμματικαὶ καὶ αἱ συντακτικαὶ δυσχερεῖαι ἐν τῇ ἡχηρᾷ παρατάξει τῶν λέξεων τούτων τοῦ προοιμίου τῆς ἐπιστολῆς. Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ συναντήσῃ ὁ ἐρμηνευτὴς δυσχερείας πρὸς διασάφησιν τοῦ κειμένου. Ὁ ἴδιος ὁ ἐπιστέλλων, διὰ τοῦ σωρείτου τῶν λέξεων, ἐκθέτει τὰ διασαφούμενα νοήματα. Ἄλλ' ἐν τῇ ἀναλύσει ἐκάστης λέξεως-ὄρου, τότε ἀναφύονται καὶ αἱ δυσχερεῖαι τῆς ἐρμηνείας. Ὁ Ἰγνάτιος ἔχει ἰδιοτυπίαν ἐκφράσεως, ἥτις ἀσφαλῶς ὀφείλεται τὸ μὲν εἰς τὴν ἰδιόμορφον προσωπικότητα τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' ἅμα καὶ εἰς τὴν εἰς ὕψιστον βαθμὸν προκαλουμένην συγκίνησιν, λόγῳ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν εὗρίσκετο, ὅτε ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὴν γραφίδα διὰ νὰ συντάξῃ τὴν ἐπιστολὴν του πρὸς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 378 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

τὸ εὐσεβέστατον καὶ δι' αὐτὸν πεφιλημένον ποιμνιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου. Πέρα τούτων αἱ δυσχέρειαι τοῦ ἔρμηνευτοῦ αὐξάνουν ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος τῆς παραδιδομένης γραφῆς τοῦ κειμένου ὑπὸ τῶν χειρογράφων. Οὕτως αἱ λέξεις: πληρώματι, ἠνωμένη καὶ ἐκλελεγμένη, χαρᾶ ἐμφανίζουν διαφορὰς γραφῆς ἢ καὶ προσθήκας. Ταῦτα θὰ σημειωθῶσιν ἐν τῷ apparatus criticus τοῦ κειμένου.

2. Διὰ νὰ καταδειχθῶν πάντως αἱ δυσχέρειαι ποὺ προκύπτουν διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐννοίας ἐκάστης λέξεως, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν παραδείγματά τινα. Οὕτως, ἐὰν προστεθῇ ὁ σύνδεσμος «καὶ» πρὸ τῆς λ. «πληρώματι», τότε πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὅτι αἱ φράσεις «καὶ πληρώματι» καὶ «ἐν μεγέθει» ἀναφέρονται εἰς τὴν λ. «Θεοῦ». Τοῦναντίον, ἐὰν λείψῃ ὁ σύνδεσμος «καὶ» τότε τὸ «ἐν μεγέθει» δύναται τις νὰ συναρμόσῃ μετὰ τοῦ «Θεοῦ πατρός», ἐφ' ὅσον ὁμως τὸ «πληρώματι» διερμηνεύσῃ μετὰ τοῦ «πλήρως», «πλουσίως». Ἄλλ' ἐὰν θεωρηθῇ βεβαία ἡ σύνδεσις «Θεοῦ πατρός πληρώματι», τότε δεόν νὰ θεωρηθῇ ἀπελευθερούμενον τὸ «ἐν μεγέθει» καὶ ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐμφανιζομένην κατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος τῆς Ἐφέσου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο φαίνεται εὐλογοφανέστερον ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἰγνάτιος τὴν λ. «μέγεθος» δὲν ἀναφέρει εἰς τὸν Θεὸν εἰς τὰς δύο μοναδικὰς περιπτώσεις ποὺ χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν ταύτην, ἥτοι Ρωμ. 3,3: «ἀλλὰ μέγεθος ἐστὶν ὁ Χριστιανισμὸς» καὶ Σμυρν. 11,2: «ὅτι εἰρηνεύουσιν — ὁ λόγος περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας — καὶ ἀπέλαβον τὸ ἴδιον μέγεθος...». Ἐπίσης καὶ ἡ φράσις «ἠνωμένη καὶ ἐκλελεγμένη», ἐὰν διορθωθῇ ἐκ τῆς αἰτιατικῆς εἰς δοτικὴν πτώσιν — «ἠνωμένη καὶ ἐκλελεγμένη», ὡς ὁ Lightfoot προτείνει, διευκολύνει μὲν τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸ «εὐλογημένη», πλὴν ἀλλ' ὁμως ἡ χρῆσις τῶν δοτικῶν τούτων δὲν φαίνεται ὑπάρχουσα εἰς τὰς ἀποδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου ὑπὸ τῶν μεταφράσεων. Καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ἐμφανίζονται ἐπαμφοτερίζουσαι γνώμαι, ἐνδεικτικαὶ τῶν δυσχερειῶν ὁρθῆς ἀποδόσεως τῆς ἐννοίας τῶν λέξεων — ὄρων, ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ πεπνυμένος οὗτος μάρτυς.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

᾽Όνομα αἰγλῆεν.

Τὴν 4ην Ἰουλίου, ἡ Ἐκκλησία μας ἄγει τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου Κρήτης. Πρόκειται περὶ μεγάλου Ὁσίου τῶν μέσων βυζαντινῶν χρόνων, ἀλλὰ καὶ ἐξόχου ποιητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας. Τὸ ὄνομά του σελαγίζει πλησίον ἑνὸς Ρωμανοῦ, ἑνὸς Κοσμά, ἑνὸς Δαμασκηνοῦ, μιᾶς Κασσίας, εἰς τὸ στερέωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας Ὑμνωδίας.

Ὁ Ἀνδρέας Κρήτης εἶναι γνωστὸς κυρίως διὰ τὸν Μέγαν Κανόνα του, τὸ ἐξαίσιον αὐτὸ εἰς ἱερὸν λυρισμὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς παλμὸν κατασκευτικὸν καὶ ὠραῖα νοήματα ἔργον, ποῦ ὡς θέμα του ἔχει τὴν μετάνοιαν καὶ ψάλλεται κατὰ τὸν ὄρθρον τῆς Πέμπτης τῆς Ε΄ ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν. Τῆς ἐμπνευσμένης γραφίδος του ὅμως διεσώθησαν καὶ ἄλλα κείμενα, ποιητικὰ (εἰρημοί, ἔτεροι Κανόνες, ἰδιόμελα τροπάρια) καὶ περὶ (κυρίως ἐγκωμιαστικοὶ λόγοι), ἐκ τῶν ὁποίων διαπιστοῦται ἀπ' ἑνὸς τὸ σπανίας δυνάμεως συγγραφικόν του ἄλγιστον, ἀπ' ἑτέρου δὲ ἡ βαθεῖα του πνευματικότητος, ἀντιλονμένη ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ ὄνομά του λοιπὸν εἶναι αἰγλῆεν εἰς τε τὸ Ἑορτολόγιον καὶ τὰς δέλτους τῆς Πατερικῆς Γραμματείας.

Αἱ ποιμαντορικαὶ Ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου.

Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι τὸ μέγα κοίτασμα τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ποιμαντικὸν ἔργον θεῶν ἀληθειῶν. Τὰ ἱστορικά, τὰ διδασκικά καὶ τὰ ἀποκαλυπτικά βιβλία τῆς τε Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, μελετώμενα μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ ἀγνῆς ψυχικῆς διαθέσεως, παρέχουν εἰς τοὺς ἐργάτας τῆς Ἐκκλησίας ἀνεξάντλητον πλοῦτον ἐμπνεύσεων διὰ τὴν θεάρεστον ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς των εἰς τὸ νοητὸν γεώργιον τοῦ Κυρίου.

Ἐπὶ τῆς ἑξοχῆς αὐτῆς καὶ μέρη τῆς Ἁγίας Γραφῆς μετὰ καὶ ἑξοχὴν εἰδικὸν χαρακτῆρα ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο. Παράδειγμα, αἱ ποιμαντορικαὶ Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, αἱ ὁποῖαι παρέχουν νοουθεσίας πρὸς πνευματικὰ του τέκνα κατέχοντα ἤδη θέσει εἰς τὸν Κληρὸν τῆς ἐκκλησίας Ἑκκλησίας. Ἡ εἰς αὐτὰς τὰς Ἐπιστολάς ἐνιρρύφησι εἶναι λίαν ἐπωφελεῖς διὰ τοὺς ποιμένας μας καὶ πρέπει πλειστάκις νὰ τὰς ἀναγινώσκουν, μετὰ ὅλην τὴν ἐπιβαλλομένην προσοχὴν, μαθητεύοντες παρὰ τοὺς πόδας Ἐκείνου, πού, μεταξὺ τῶν Διδασκάλων τοῦ Ἐυαγγελίου, ὑπῆρξε καὶ παραμένει ὁ πλουσιώτερος εἰς ἀφορῶντα αὐτοὺς διδάγματα.

Νεοπατερικὴ φυσιογνωμία.

Ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης († 1809) εἶναι μία ἐξέχουσα νεοπατερικὴ φυσιογνωμία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία τὸν τιμᾷ τὴν 14ην Ἰουλίου. Ὁ βίος του ὑπῆρξε λίαν εὐκαρπὸς εἰς ἀρετὰς καὶ διακονίαν πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ἰδιαιτέρως πολύτιμος προσφορά του εἰς τὸν λαόν της εἶναι τὸ ὄγκωδες, εἰς μελίρροτον γλῶσσαν καὶ πλουσιώτατον εἰς πνευματικότητα συγγραφικόν του ἔργον. Ἀπλοῦν τὴν διατύπωσιν, μετὰ προὐχόν ποιητικὴν, μετὰ ζῶσαν πίστιν, ἀπορρέουσιν ἀπὸ πολλῆν γνῶσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱ. Παραδόσεως, φωτίζει καὶ στηρίζει μυριάδας, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ὀρθοδόξους ψυχὰς. Οὕτως, ὁ Ὅσιος Νικόδημος δὲν εἶναι μόνον μία σεπτὴ μνήμη, ἀλλὰ καὶ ἐν ὁλόδροσον πνευματικὸν «παρὼν» διὰ τὸν εὐσεβῆ λαόν μας, ὅστις τοῦ ὀφείλει κατὰ πολὺ τὴν στερέωσιν τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος, εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας μας.

Συνιστῶμεν θεομῶς εἰς τοὺς κληρικοὺς ἀναγνώστιας τοῦ «Ἐφημερίου» τὴν συγχρὴν μελέτην τῶν ἔργων τοῦ νεοφανοῦς τούτου Ἁγίου, τὰ πλείονα τῶν ὁποίων ἐπανεξεδόθησαν κατὰ τὰς ἡμέρας μας καὶ εἶναι προσιτὰ εἰς τὸν καθένα. Ἀπὸ αὐτὰ θὰ ὀφελῆσθαι πολὺ καὶ ὡς πιστὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὡς ποιμένες της.

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΛΑΤΡΕΙΑ ΩΣ ΟΡΓΑΝΙΚΗ ΟΛΟΤΗΣ

Ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις καὶ διαμόρφωσις τῆς ὀρθοδόξου λατρείας διέπεται ὑπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα τῶν ἀναριθμῶν λειτουργικῶν τύπων καὶ χειρογράφων τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ λατρεία μας οὐδέποτε ὑπῆρξε στατικὴ καὶ ἀπολελιθωμένη, ἀλλὰ κατὰ καιροὺς προσηρμόζετο εἰς τὰς ἐκάστοτε ζωτικὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν πιστῶν. Δι' αὐτὸ οὐ μόνον ἐπιτρέπει τὴν χρῆσιν οἰασδήποτε γλώσσης, ἀλλὰ καὶ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως δημιουργεῖ ποικίλας μορφὰς ἐξελισσομένας καὶ ἀνανευμένας.

Αἱ ἰσχύουσαι σήμερον ἐπὶ μέρος μορφαὶ τῆς ὀρθοδόξου λατρείας, δημιουργηθεῖσαι διὰ μακρᾶς ἐξελίξεως, γενομένης ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς μέχρι σήμερον, εἶναι ἀναμφίβλως πολλαὶ καὶ ποικίλαι. Ἄλλ' αὗται δὲν πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς συμπλήρημα παλαιῶν καὶ νέων στοιχείων, συνδεθέντων εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ δεόν νὰ θεωρῶνται ὡς τὸ προϊόν τῆς κατὰ διαδοχικὰ στάδια διαμορφώσεως αὐτῶν ὑπὸ τὴν ὄθησιν τῆς αὐτῆς πνευματικῆς ὠθήσεως. Ὁ μελετῶν προσεκτικῶς, ὡς καὶ ὁ βιῶν τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον τῆς λατρείας μας, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι αὕτη, —παρὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐπὶ μέρος μορφῶν αὐτῆς καὶ τὴν εἰς αὐτὴν παρείσφρησιν πολλῶν δευτερευόντων καὶ ἴσσοнос ἀξίας στοιχείων—, ἀποτελεῖ ὀργανικὴν σύνθεσιν καὶ ὁλότητα, ἐμψυχουμένην ὑφ' ἑνὸς σκοποῦ, ὑπὸ μιᾶς θεμελιώδους καὶ ἰθυνοῦσης ιδέας, ἣτις ὡς κανονιστικὴ καὶ ἐνοποιὸς ἀρχή, ὡς δεσπόζουσα καὶ κατευθυντήριος δύναμις ἐκδηλοῦται ἀνεξαρτήτως πρὸς τὰ ποικίλα ἐπὶ μέρος λατρευτικὰ στοιχεῖα, οὐδόλως ἐκτοπιζομένη ὑπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως κατευθύνουσα ταῦτα πρὸς ἐπίτευξιν κοινοῦ σκοποῦ.

Ἡ ἰθύνουσα ἰδέα αὕτη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα, τὴν ρίζαν καὶ τὸν κεντρικὸν κορμόν, ἐξ οὗ ἀνεπτύχθησαν καὶ μεθ'

οὗ ἔχουν ὀργανικὸν σύνδεσμον πάντες οἱ διὰ τῶν αἰώνων ἀναπτυχθέντες κλάδοι αὐτοῦ, εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἰδέα τῆς «μεθέξεως» τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ὀρθόδοξος λατρεία δὲν εἶναι μία ἀπλή ἀνάμνησις ἢ ἐποπτικὴ, τρόπον τινά, διδασκαλία τῆς ἐν γένει ζωῆς τοῦ Κυρίου, οὔτε περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ὑπομνήσκῃ ἀπλῶς τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Σωτῆρος, ἀλλὰ παρουσιάζει τὸ ἔργον αὐτὸ ὡς πραγματικότητα ζῶσαν καὶ πλήρη μυστηριώδους παρουσίας, ἀνανεομένην πρὸς χάριν ἡμῶν καὶ συνεχιζομένην εἰς τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν, εἰς τὰ μυστήρια, εἰς τὰς ποικίλας ἀκολουθίας. Ἐν τῇ λατρείᾳ μετέχομεν τῶν «Χριστοφανεϊῶν» καὶ «Θεοφανεϊῶν», τῶν διαφόρων δηλαδὴ σταθμῶν τῆς ἀπολυτρωτικῆς ζωῆς καὶ ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ τοῦ πλούτου τῶν ἐξ αὐτῆς ἀπορρυσάντων ἀγαθῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς, ὡς πεπερασμένοι ἄνθρωποι, δὲν δυνάμεθα νὰ συλλαμβάνωμεν ἐκάστοτε ὀλόκληρον τὸν πλοῦτον τοῦτον, δι' αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία κατένειμεν αὐτὸν εἰς τὰς διὰ τῶν αἰώνων ἀναπτυχθείσας καὶ ἐξελισσομένας ἐπὶ μέρους μορφὰς καὶ πτυχὰς τῆς λατρείας. Αὗται παρουσιάζουν, τρόπον τινά, ὑπὸ τὸν ἥλιον τὸν πολύτιμον λίθον τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου καὶ συντελοῦν, ὥστε νὰ ἐκπέμπεται ἐξ αὐτοῦ ἄλλοτε μὲν αὕτη, ἄλλοτε δὲ ἐκεῖνη ἡ λάμψις καὶ μαρμαρυγὴ. Ἄλλ' ἐξ ὄλων τῶν λειτουργικῶν τούτων ἐκφάνσεων καὶ ἀσματικῶν ἐκδηλώσεων ἀκτινοβολεῖ ὁ εἰς καὶ αὐτὸς Ἥλιος, δηλαδὴ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Κύριος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Σωτὴρ καὶ Λυτρωτὴς. Ὡστε πᾶσαι αἱ ποικίλαι πτυχαὶ τῆς ὀρθοδόξου λατρείας καταυγάζουν τὴν ψυχὴν διὰ τῶν θαυμασίων εἰς χρωματισμοὺς διαθλάσεων καὶ τῶν ἀπαστραπτουσῶν λαμπηδόνων τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου. Αὐτὸ ἀκριβῶς προβάλλεται οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀκινήτων καὶ κινητῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν θεομητορικῶν, αἵτινες ἀνάγουν ἐκ τῆς Θεομήτορος εἰς τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα Λυτρωτὴν, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν ἑορτῶν τῶν ἀγίων, οἵτινες ὑπῆρξαν πρότυπα βιώσεως καὶ μεθέξεως τῆς ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ λατρείᾳ συνεχιζομένης μυστικῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ.

“Ὄθεν ἡ ὀρθόδοξος λατρεία κατὰ τὴν ἱστορικὴν διαμόρφωσιν αὐτῆς ὑπετάγη καὶ ἐπειθάρχησε, κατὰ τὰς κυριωτέρας αὐτῆς ἐκφάνσεις, εἰς ὠρισμένον αἴτημα καὶ σκοπόν. Δι’ αὐτὸ αὐτὴ παρουσιάζεται ὡς ὀργανικῶς ἀναπτυσσομένη καὶ ἐξελισσομένη ἐνότης καὶ ὀλότης, διεπομένη ὑπὸ ἐσωτερικῆς τάξεως, ὀφειλομένης εἰς τὸ ὅτι τὰ διὰ τῶν αἰώνων ἀναπτυχθέντα ἐν αὐτῇ νέα στοιχεῖα δὲν διετάχθησαν εἰς ἐνότητας ἀσχέτους πρὸς ἀλλήλας, ἀλλ’ ἐταξιθετήθησαν εἰς κύκλους, ὅλον ἐν μὲν εὐρυνομένους, ἀλλὰ πάντοτε ἐπαλλήλως καὶ ὁμοκέντρως διηρθρωμένους. Διὰ τοῦτο τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ὑπὸ τὰ ὅποια διορθῶντες τὴν ἐνιαίαν κατεύθυνσιν καὶ γενεσιουργὸν αἰτίαν, παρὰ τὴν μορφολογικὴν ποικιλίαν αὐτῶν καὶ παρὰ τὴν διαφορὰν τοῦ τόπου καὶ χρόνου τῆς προελεύσεως αὐτῶν, δὲν ἀποτελοῦν οἴονεϊ διάφορα φυτὰ, κεχωρισμένα ἀπ’ ἀλλήλων, ἀλλὰ συναποτελοῦν τοὺς κλάδους ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πνευματικοῦ δένδρου, προελθόντας εἰς ἀλληλοδιάδοχα στάδια ἀναπτύξεως ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης καὶ τοῦ αὐτοῦ κεντρικοῦ κορμοῦ, μεθ’ οὗ συνδέονται ὀργανικῶς καὶ ἐξ οὗ ἀντλοῦν τοὺς ζωτικώτατους αὐτῶν χυμούς. Πάντοτε τὸ πλῆθος τῶν κλάδων καὶ κλαδίσκων ἐνὸς δένδρου, ὡς καὶ ἡ μορφολογικὴ ποικιλία αὐτῶν καὶ ἡ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν ἀναπόφευκτος διαφορὰ ἀπὸ τῆς ρίζης, οὐδόλως διαταράσσει τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα τοῦ ὑπὸ τῆς αὐτῆς «ἐντελεχείας» καὶ τοῦ αὐτοῦ χυμοῦ ἀναπτυσσομένου καὶ ζωοποιουμένου δένδρου τούτου. Ἡ ποικιλία τῶν ἐν τῇ ὀρθόδοξῳ λατρείᾳ ἀναγινωσκομένων, ἀπαγγελλομένων, ψαλλομένων, τελουμένων, ἀκουσμένων καὶ ὀρωμένων ὁμοιάζει πρὸς τὴν ποικιλίαν τῶν ἤχων καὶ ὀργάνων, ἧτις καθιστᾷ πλουσιωτέραν καὶ πλέον ἐλκυστικὴν τὴν ἐνιαίαν συμφωνίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ θεμελιώδης τόνος εἶναι ἡ πρόσκλησις πρὸς σύναψιν ζωῆς κοινωνίας μετὰ τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ Ἀναστάντος Κυρίου. Ἡ καθ’ ὅλου λατρεία μας ποδηγετεῖ ἡμᾶς, ἴνα, μετέχοντες τοῦ μυστικοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὅποιον ἐνδύομεθα διὰ τοῦ βαπτίσματος, «κεκαθαρμέναις διανοίαις συμπορευθῶμεν αὐτῷ καὶ συσταυρωθῶμεν καὶ νεκρωθῶμεν δι’ αὐτὸν ταῖς τοῦ βίου ἡδοναῖς, ἴνα καὶ συζήσωμεν».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

στιανικῶν ἀρετῶν, ὥστε αὐτὲς νὰ γίνουν βίωμα καὶ συνείδηση, πράξη γιὰ τὸ γιό τους, τὸν ἀγαπημένο τους Ἀλέξιο.

Ἔτσι ὁ Ἀλέξιος ἀπὸ μικρὸς ἀκόμα ἔβλεπε τοὺς γονεῖς του κι ἐθιζόταν μαζί τους πὼς πρέπει νὰ ζεῖ καὶ νὰ ἐφαρμόζει τὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου στὴν καθημερινὴ του ζωὴ, χωρὶς ἰδιαίτερο κόπο. Καὶ ἡ πείρα, ἡ παιδαγωγικὴ καὶ ψυχολογία αὐτὰ παραγγέλλουν, ἂν θέλουν οἱ γονεῖς νὰ περπατᾶνε στὸ σωστὸ δρόμο τὰ παιδιὰ τους. Ὅχι μόνο συμβουλές.

Ὁ Ἀλέξιος εἶχε παιδαγωγηθεῖ τόσο καλά, ὥστε νὰ γίνῃ γλυκὺς καὶ ταπεινός. Ἀγαθός καὶ πρᾶος στὸ χαρακτήρα, ὑπομονετικός, μεταδοτικός, ὀλιγαρκῆς καὶ συγκρατημένος σ' ὅλες του τίς ἐκδηλώσεις. Ποτὲ δὲν ἐνίωσε ὑπερηφάνεια καὶ ὑπεροπτικότητα γιὰ τὰ πλούτη τους. Οἱ καλοὶ του γονεῖς δὲν ἔπαυαν νὰ προσεύχονται καὶ νὰ παρακαλοῦν τὸν Κύριο νὰ διατηρεῖ τὸ χαριτωμένο παιδί τους στὴν ἀρετὴ καὶ σ' εὐσέβεια.

Ἔτσι ὁ νεαρός Ἀλέξιος μεγάλωνε μέσα σ' ἀρωματισμένη πνευματικὴ ἀτμόσφαιρα. Προχωροῦσε ὁμαλὰ κι ἀβίαστα, κανονικὰ καὶ σταθερὰ στὴ χριστιανικὴ ζωὴ. Ἀλλὰ ὅταν ὁ Ἀλέξιος ὀλοένα μεγάλωνε καὶ γινόταν ἄνδρας, φτάνοντας σὲ ὠριμὴ ἡλικία, ἄρχισαν νὰ μεριμνοῦν οἱ γονεῖς του καὶ γιὰ τὴν τακτοποίησή του, σχηματίζοντας δική του οἰκογένεια. Πολὺ ἤθελαν ὁ γιός τους ν' ἀποκτήσῃ οἰκογένεια, ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος δὲν ἔδειχνε καμιὰ προθυμία.

Ὅσες φορὲς ὅμως, οἱ καλοὶ καὶ στοργικοὶ γονεῖς τοῦ Ἀλεξίου, ἔφεραν τὸ θέμα γιὰ συζήτηση, ἐκεῖνος προσπαθοῦσε μὲ διάφορες ὑπεκφυγές νὰ παρακάμψῃ τὸ θέμα. Ἄφηνε νὰ ἐννοηθεῖ, ὅτι προτιμοῦσε νὰ μείνῃ ἀπερίσπαστος ἀπὸ οἰκογενειακὰς φροντίδες καὶ μέριμνες. Κι ἔδειχνε πὼς προετοίμαζε τὸν ἑαυτό του νὰ τὸν ἀφιερῶσιν στὸ Θεό, ὅπως ἀντιλαμβανόταν τὸ ζήτημα.

Οἱ γονεῖς ὅμως τοῦ Ἀλεξίου ἀντιδροῦσαν. Μὲ κανένα τρόπο δὲν ἤθελαν νὰ συγκατατεθοῦν σ' αὐτὲς τίς μοναστικὰς τάσεις τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ τους. Ἐξάλλου ὅπως σκεπτόταν θὰ ἔσθηνε ὅπωςδὴποτε ἡ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τοῦ Εὐφημιανοῦ, ἂν τελικὰ ὁ Ἀλέξιος ἐπέμενε νὰ μὴ ὑποχωρήσῃ.

Ὁ Ἀλέξιος, πρᾶος κι ἥπιος χαρακτήρας, μὲ ἀδυναμία στοὺς καλοὺς του γονεῖς, δὲν ἦταν ὁ τύπος τοῦ ἀνθρώπου

πού θα χρησιμοποιούσε σκληρή στάση για να τους επιβληθεί. Παρά την ώριμότητα της ηλικίας του, ήταν ύποταγμένος στους γονείς του σαν παιδί. "Εδειχνε κάποια παρθενική σεμνότητα και δειλία. "Όταν οι γονείς του βρήκαν μία σεμνή και θρησκευούσα κόρη, φτωχής μὲν οικογένειας, ἀλλὰ πιστῆς καὶ θεοφοβούμενης, ὅπως κι ἡ κόρη, πού ἄξιζε νὰ γίνει σύντροφος τοῦ Ἀλεξίου, τὸν ἐξεβίασαν νὰ δεχθεῖ τὸ γάμο.

Ὁ ἀγώνας κι οἱ δυσκολίες τοῦ Ἀλεξίου ἀπαιτοῦσαν μιὰ σταθερὴ στάση, ἓνα ὄχι. Ἀλλὰ πῶς θὰ τὸ ἔλεγε, ἀφοῦ εἶχε τόση ἀδυναμία στοὺς γονεῖς του καὶ ἤξερε προκαταβολικὰ πῶς θὰ τοὺς πλήγωνε κατάκαρδα; Γι' αὐτὸ σκέφθηκε νὰ θέσει σ' ἐφαρμογὴ κάποιο «σχέδιο». "Ἐτσι ὅταν γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα τοῦ ἔγινε πίεση ἀφόρητη, εἶπε ἓνα ἀόριστο «ναί» γιὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ καὶ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο πού τὸν εἶχαν φέρει οἱ γονεῖς του.

Ὁ Ἀλέξιος αἰσθανόταν ἰσχυρὴ κλίση στὴν ἀσκητικὴ ζωὴ. Αὐτὴ ἡ κλίση του γινόταν ὀλοένα πιὸ ἔντονη ὅσο μεγάλωνε κι ὠριμαζε. Ἡ ἐκλογή του φάνηκε, ἀπ' ὅλη τὴν ἐξέλιξη τῆς ζωῆς του, ὅτι ἦταν σωστὴ, ἐφόσον φλεγόταν ἀπὸ τὴν ἰδανικὴ πνευματικὴ μοναδικὴ ζωὴ. "Ἴσως οἱ γονεῖς του καλλιέργησαν στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ τους ὄχι μόνο τὴν πνευματικὴ καὶ τὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν τάση στὸ μοναχισμό, ὠθώντας τὸν διαρκῶς σ' ἓνα βίο περισσότερο ἐξωσπιτικό, ἐξώκοσμο, ὥστε ἡ ἔμφυτη —πιθανό— κλίση του νὰ καλλιεργηθεῖ καὶ νὰ πιστέψῃ, πῶς δὲν μπορούσε νὰ συμβιβάσῃ τὴν χριστιανικὴ ζωὴ μὲ τὴν οἰκογενειακὴ. Βέβαια μιὰ τέτοια ἀποψη εἶναι λανθασμένη. Ἀλλοιῶς ὁ κάθε καλὸς χριστιανὸς θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεται μοναχὸς κι ἀκόμη ὅλοι ὅσοι ζοῦν στὸν κόσμον νὰ πάψουν νὰ ἐλπίζουν γιὰ τὴ σωτηρίαν τους. "Ὅχι. Δὲν εἶναι αὐτὴ ὀρθὴ θέση.

Ἄλλ' ἀφοῦ ὁ γιὸς τοῦ Εὐφημιανοῦ καὶ τῆς Ἀγλαΐδας ἔδειχνε τέτοια ἰσχυρὴ τάση στὸν ἀσκητισμό, ἦταν λάθος τους νὰ τὸν ἐκβιάσουν νὰ δημιουργήσῃ οἰκογένεια, γιὰ τὸ θὰ γινόταν ἀποτυχημένος οἰκογενειάρχης, σὰ σύζυγος καὶ πατέρας. Δὲν πρέπει ποτὲ οἱ προτιμήσεις τῶν γονέων νὰ φτάνουν σὲ καταπιέσεις καὶ νὰ παραβιάζουν τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Χάρηκαν οἱ γονεῖς τοῦ Ἀλεξίου μὲ τὸ «ναί» ἐκεῖνο, ἃς ἦταν καὶ μὲ μισὸ στόμα. Ὅριζεται ἡ μέρα τοῦ γάμου κάπως βιαστικά, γιὰ πάντα ὑπῆρχε ὁ φόβος μὴ τάχα καὶ τὸ με-

τανιώσει ο γίος τους. "Έγινε ο γάμος. 'Αλλά τήν ἄλλη μέρα ἡ χαρά τους μεταβλήθηκε σέ θλίψη καί πένθος. Γιατί τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας τοῦ γάμου, ὁ 'Αλέξιος ἀποχαιρετᾷ τὴν νεαρή κόρη, ἐπιστρέφοντάς της τὸ δαχτυλίδι τοῦ γάμου. Τῆς παραγγέλλει νὰ μείνει πιστὴ σὲ ὅσα εἶχαν συμφωνήσει. Φαίνεται νὰ γνῶριζε κάτι ἀπ' τὰ σχέδια τοῦ 'Αλεξίου καὶ ἡ νέα «σύζυγός» του. Φεύγει νύχτα γιὰ τὴν "Εδεσσα τῆς Συρίας. ἀφοῦ πῆρε μαζί του σεβαστὸ ποσό.

'Η γνώμη μερικῶν πὼς ὁ 'Αλέξιος ἐξαπάτησε καὶ μὲ δολιότητα ἐγκατάλειψε τὴν οικογενειακὴ στέγη καὶ τὴν γιὰ λίγες ὥρες σύζυγό του - παρθένα, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ πράγματα. Γιατί ἕνας χριστιανὸς τῆς πνευματικῆς στάθμης τοῦ 'Αλεξίου δὲν μπορεῖ ν' ἀσκῆσει κακόβουλη ἀπάτη. "Ἐτσι ἐξηγεῖται πὼς καὶ ἡ κόρη σὰ νύφη ἔμεινε στὰ πεθερικά της ἐκτιμώμενη πολὺ γιὰ τὴ φρόνησή της, γιατί ποτὲ δὲ ζήτησε διαζύγιο, ἂν καὶ ἦταν ἀπόλυτο δικαίωμά της. Εἶναι σαφές πὼς ἦταν σύμφωνη μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ 'Αλεξίου. "Ἴσως κι ἡ ἴδια νὰ ζητοῦσε κάποια κάλυψη γιὰ ἀγαμία.

'Ο 'Αλέξιος στὴν "Εδεσσα τῆς Συρίας γνώρισε πολλοὺς καλοὺς χριστιανοὺς κι ἐκκλησιαστικὲς προσωπικότητες. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ "Εδεσσα ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πνευματικὰ χριστιανικὰ κέντρα ἀσκητισμοῦ. 'Ο 'Αλέξιος γρήγορα κέρδισε τὴν ἐκτίμηση καὶ τὴν ἀγάπη τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ τόπου. Γι' αὐτὸ καὶ τοῦ ἐμπιστεύθηκαν τὴν περίθαλψη τῶν πτωχῶν. 'Ο 'Αλέξιος σ' ὅλη του τὴ ζωὴ παρέμεινε ἀπλός, εὐγενής, λιτὸς καὶ ἀφοσιωμένος στὸν Κύριο. 'Η χριστιανικὴ κίνηση τῆς "Εδεσσας πολλὰ ὀφείλει στὸν 'Αλέξιο, στὸν ὅσιον αὐτὸν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ.

'Ο 'Αλέξιος βαθιὰ αισθάνθηκε τὸ ἔργο τῆς κοινωνικῆς πρόνοιας. Εἶχε ἄλλωστε πολλὲς κι ἰσχυρὲς καταβολὲς ἀπὸ τὴν παιδικὴ του ἡλικία στὸ πατρικὸ του σπιτί. "Ἐτσι ἦταν εὐκόλο γιὰ τὸν 'Αλέξιο νὰ συνδυάσει καὶ νὰ καλλιεργήσει τὸ τάλαντο τῆς ἔμπρακτης ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, καὶ νὰ συνταιριάσει κι ἐναρμονίσει μὲ τὴν ἀσκητικὴτητα τὴν ἀγάπη σὰν ἐκδήλωση πηγαία. Σύζευξε, λοιπόν, ἀσκητικὸ βίον καὶ τὴν φιλανθρωπία πρὸς τοὺς ἀδύνατους. Παράλληλα μὲ τὸ ἔργο τῆς εὐποίας διοργάνωσε κύκλους κι ὁμίλους νέων κι ἄρχισε νὰ ἐπιδρᾷ εὐεργετικὰ πάνω στὶς ψυχές τους. 'Η χριστιανικὴ αὐτὴ προσφορὰ διάρρηξε στὴν "Εδεσσα 17 ὀλόκληρα χρόνια.

Κάποτε θέλησε ὁ Ζηλωτῆς αὐτὸς πρωτότυπος καλόγηρος, νὰ ἐπισκεφθεῖ τὴν Ταρσό, πού δὲν ἀπείχε καὶ πολὺ, γιὰ νὰ γνωρίσει τὴν πατρίδα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἀπὸ εὐλάβεια σ' αὐτόν. Εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ πάει ἀπὸ ξηρὰ καὶ θάλασσα. Προτίμησε τὸ θαλασσινὸ ταξίδι πού τὸν ἔφερε μέχρι τὴ Ρώμη, ὠθούμενο ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ διαίσθηση, νὰ δεῖ τοὺς γονεῖς καὶ τὴ γυναῖκα ἐκείνη πού ἀγόγγυστα καὶ μαρτυρικὰ συμμερίσθηκε τὴν τολμηρὴ ἀπόφασή του.

Διατήρησε τὴ μοναχικὴ ἀμφίεση τῶν ἀσκητῶν τῆς Συρίας κι ἀπέφυγε μ' ἐπιμέλεια ν' ἀποκαλύψει τὴν προέλευσή του καὶ προπαντὸς τὸ ποιὸς ἦταν. Πληροφορήθηκε, ὅτι ἡ οἰκογένειά του, καὶ τὰ τρία προσφιλή του πρόσωπα, ζοῦσαν. Χάρηκε ιδιαίτερα, ὅταν ἔμαθε πὼς ἡ νεαρὴ ἐκείνη κόρη, ἀπ' τὴν ἱστορικὴ νύχτα τοῦ χωρισμοῦ τους, παρέμεινε στὸ πατρικὸ του σπίτι παρηγορώντας, σὰν ἀληθινὴ κόρη, τοὺς γέροντες γονεῖς του.

Μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ ξέγου δὲ δυσκολεύτηκε νὰ πλησιάσει τὸ πατρικὸ του σπίτι, γιατί ἤξερε τὴν παράδοση τοῦ σπιτιοῦ πρὸς τοὺς ξένους. Ὁ Εὐφημιανὸς τοῦ παραχώρησε δωμάτιο στὰ κτίσματα πού διέθετε γιὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς φιλοξενουμένους του. Σιγὰ - σιγὰ ἐξοικειώθηκαν μὲ τὸν «ξένο». Τὸ σπίτι του ἔγινε πνευματικὸ κέντρο καὶ διδασκῆριο. Μιλοῦσε πρὸς ὄλους: νέους, νέες, ἐργάτες, ἡλικιωμένους καὶ σὲ κάθε κατηγορίαν ἀνθρώπων.

Συνέστησε στὸν Εὐφημιανὸ ν' ἀναθέσει στὴ νύφη του νὰ κάνει, ὅ,τι παραγγέλνει ὁ Παῦλος στὶς θεοσεβεῖς γυναῖκες κι ιδιαίτερα στὶς χῆρες.

Μέσα σ' ἓνα εὐεργετικὸ πνευματικὸ ὄργανο βρῆκε ὁ θάνατος τὸν Ἀλέξιο, ὁ θάνατος ἐνὸς ὀσίου κι ἀγίου, ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ. Δὲν παρέλειψε μὲ σημειωμὰ του ἰδιόγραφο, ν' ἀποκαλύψει ποιὸς ἦταν καὶ νὰ ζητήσῃ συγγνώμη ἀπὸ τὴ γυναῖκα - νύφη, ἀπὸ τοὺς γονεῖς του, γιὰ τὶς στενοχώριες πού προξένησε μὲ τὴ φυγὴ του. Ζητοῦσε καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐλογία καὶ χάρη γιὰ τὶς θυσίες πού εἶχαν ὑποστῆῖ ἐξαιτίας του.

Ὁ Ἀλέξιος τιμᾶται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μας τὴν 17 Μαρτίου καὶ φέρνει τὸν τιμητικὸ τίτλο κι ἐπωνυμία τοῦ «ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ». Πραγματικὰ ὑπῆρξε ἄνθρωπος ἀρεστὸς στὸ Θεό, ἄνθρωπος μὲ θαυμαστὴ αὐτοκυριαρχία, συνέπεια καὶ γόνιμη πνευματικὴ ζωὴ.

ΑΝ ΥΠΑΡΧΗ ΘΕΟΣ.....*

3. Ἀσθενοῦμεν τῇ πίστει.

Ἄλλά, χριστιανέ μου, σέ, πού ἐγνώρισες τὸ φῶς καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπέβαλες τὴν στολὴν τὴν χοϊκὴν καὶ περιεβλήθης τὴν ἐπουράνιον, τὴν χάριν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Κυρίου δεξάμενος, καὶ ὑπέδωξες τοὺς πόδας σου «ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Ἐθαγγελίου τῆς εἰρήνης» (Ἐφεσ. στ', 15), τί σέ ἐβάσκααν, ὥστε νὰ μὴ ὀρθοποδῆς ἐν τῇ πίστει σου; Ἐστάθησαν ἱκανὰ νὰ κλονίσουν τὴν ὑπομονὴν σου ἀτυχή περιστατικὰ τοῦ θείου σου; Δὲν γνωρίζεις ὅτι ὁ Θεός σου καὶ Κύριός σου εἶναι Θεός τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐλπίδος; Φαίνεται ὅτι ἡ πίστις σου δὲν εἶναι τεθεμελιωμένη. Διότι ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἐξ εὐγνωμοσύνης ἀγάπη πρὸς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καίπερ ὄντων ἀμαρτωλῶν, θυσιασθέντα Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ, ὑπερέχει πάσης κατὰ κόσμον χαρᾶς καὶ εὐτυχίας καὶ κατανικᾶ καὶ εἰς οὐδὲν λογίζεται πᾶσαν κατὰ κόσμον θλίψιν. Ὑπὸ τῆς αὐτῆς πίστεως καὶ ἀγάπης διακατεχόμενος ὁ καλὸς Χριστιανὸς ἐνοῦται μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἀδιασπᾶστος, καὶ ὡς ὁ θεὸς Παῦλος, αἰσθάνεται ὅτι «οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυνάμεις οὔτε ἐνεστώτα οὔτε μέλλοντα οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν» (Ρωμ. γ', 38-39).

Ἡ προσωπικότης τοῦ Χριστιανοῦ, τὸ πνεῦμα του, ἡ καρδία του, δλόκληρος ἡ ὑπαρξίς του ἔχει ταυτισθῆ ἀπολύτως μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Ζῆ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ὡς ἐν οὐρανῷ πολιτεύεται. Παραμένει ἀδιάφορος, ἀπαθής καὶ ἀμέτοχος ἐμπρὸς εἰς τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ συμβαίνοντα. Ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὴν εἰς Χριστὸν οἰκοδομὴν καὶ σωτηρίαν τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ πληρώου του. Γνωρίζει ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ διὰ τοῦτο ὁ κόσμος τὸν μισεῖ, ὅπως ἐμίσησε καὶ τὸν Κύριον. Ἐὰν ἦτο ἐκ τοῦ κόσμου, ἐὰν ἠγάπα ἔτι ὁ κόσμος ἀγαπᾶ καὶ ἐὰν ἐπολιτεύετο ὡς οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι, θὰ εἶχε τὴν ἀγάπην τοῦ κόσμου, διότι ὁ κόσμος τὰ ἴδια φιλεῖ. Ἄλλ' ὁ Χριστιανὸς ἀπαρνεῖται τὸν κόσμον καὶ ἐπιζητεῖ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ. Τὴν μερίδα τὴν καλὴν ἐπελέξατο καὶ τὸν δρόμον τὸν καλὸν ἠκολούθησεν. Ἀπεδύθη εἰς μίαν στρατείαν, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ δαπανήσῃ δλόκληρον τὴν ἐπὶ γῆς ζωὴν του. Ἐχει πλήρη ἐπίγνωσιν τῶν δυσχερειῶν τῆς στρατείας αὐτῆς, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ ἰσχυρὰν πανοπλίαν, ἀπαιτεῖ ὅπλα ὄχι σαρκικά, ἀλλὰ πνευ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 394 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

ματικά, ἱκανὰ πρὸς καθάρεισιν τῶν ὀχυρωμάτων τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους. Διότι ὁ ἀγὼν τοῦ Χριστιανοῦ, ἡ πάλη αὐτοῦ «οὐκ ἔστι πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν ταῖς ἐπουρανίοις» (Ἐφεσ. στ', 12).

Ἄλλά, διὰ νὰ εἶναι αἰσία ἡ ἔκθασις τοῦ ἀγῶνος τούτου, πρέπει νὰ τηρήσωμεν θεδαίαν καὶ ἀσφαλῆ καὶ ἐδραίαν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἡμῶν μέχρι τέλους, βαστάζοντες ἐν ὑπομονῇ πολλῇ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, ἵνα τύχωμεν καὶ τῆς σωτηρίας καὶ ἔχωμεν εἴσοδον εἰς τὴν βασιλείαν Του. Διότι «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται» (Ματθ. ι', 22). Ὑπομονὴν συνιστᾷ ὁ Κύριος. Γνωρίζει Ἐκεῖνος πόσον εὐκολὰ ὁ ἄνθρωπος κάμπτεται. Διὰ τοῦτο καὶ ἔχει προετοιμάσει ψυχολογικῶς τοὺς μαθητὰς Του καὶ τοὺς ἔχει προειδοποιήσει διὰ τὰς θλίψεις, τὰς ὁποίας θὰ ἀντιμετωπίσουν ἐν τῷ κόσμῳ, διὰ τοὺς διωγμούς, διὰ τὸν θάνατον ἀκόμη, ὁ ὁποῖος τοὺς ἀναμένει. «Θαρσεῖτε», λάβετε θάρρος· τοὺς εἶπε, διότι ἔτσι μόνον θὰ νικήσετε τὸν κόσμον.

Ἡμεῖς ὅμως λησιμονοῦμεν τὰς παραινέσεις καὶ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου καὶ μὲ τὴν παραμικρὰν θλίψιν ἐγκαταλείπομεν τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ καὶ φθάνομεν εἰς τὸ κατάντημα νὰ προκαλῶμεν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ἡμῶν «Ἄν ὑπάρχη Θεός...».

Ὅταν ἐκ στόματος τελείων, ὡς θεωροῦνται καὶ δέον νὰ εἶναι οἱ Χριστιανοί, ὡς χρισθέντες μὲ τὴν σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, τοιαῦται περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἐκφέρωνται σκέψεις, τί ἀπομένει τότε νὰ εἴπουν βαρύτερον καὶ ἀνοσιώτερον οἱ ἀρνηταὶ τοῦ Θεοῦ; Μέγα τὸ ὀλίθημα καὶ ἡ πτώσις μεγάλη. Εἶναι ἐμφανὲς ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς πίστεώς μας ὑπέστη βαθεῖαν καθίζησιν. Εἶναι ἐκδηλὰ τὰ συμπτώματα τῆς ἀσθενείας τῆς πίστεως. Ἐχομεν ἀνάγκην στηριγμοῦ. Ὁ δεῖκτης τῆς σωτηρίας μας ἐσημείωσεν ἀπότομον στροφὴν πρὸς τὴν ἀπώλειαν. Ἀντιμετωπίζομεν περίπτωσιν νόσου ἀπὸ μακροῦ λανθανούσης καὶ αἰφνιδίως ἐκδηλωθείσης ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐξωτερικῶν αἰτίων. Ὁ ἔσω ἄνθρωπος δὲν ἦτο ἐπαρκῶς ἐνισχυμένος, ὥστε ἀποτελεσματικῶς νὰ ἀντιδράσῃ. Δὲν μᾶς ἀπομένει παρὰ νὰ ἀναζητήσωμεν ἐπειγόντως τὰ μέσα τῆς ἰάσεως. Εἶναι προσφορὰ. Μᾶς τὰ παρέχει ἡ Ἐκκλησία. Μᾶς τὰ προσφέρει Αὐτός ὁ Χριστός, ὁ ἰατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν. Ἄς προσέλθωμεν ἐν μετανοίᾳ πλησίον Του καὶ ἄς ἐξομολογηθῶμεν. Δι' ἡμᾶς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον· «Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες... οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν» (Ματθ. θ', 12-13).

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ποιμαντικά Θέματα**ΑΦΕΤΗΡΙΑΙ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗΣ ΕΠΙΕΙΚΕΙΑΣ**

Εἰς πολλάς περιπτώσεις, κατὰ τὰς κρίσεις πού κάνουν οἱ ἐξομολογούμενοι περὶ τοῦ πνευματικοῦ των πατρός, χαρακτηρίζουν αὐτὸν ὡς αὐστηρόν, ἐνῶ ἄλλοι ὡς ἐπιεικῆ. Οὕτως ὑπάρχουν αὐστηροὶ πνευματικοὶ καὶ ἐπιεικεῖς πνευματικοί. Βεβαίως ἡ κρίσις τῶν ἐξομολογουμένων, περὶ τοῦ πνευματικοῦ των πατρός, ἐνδέχεται πολλάκις νὰ εἶναι ὑποκειμενική. Οἱ ἐξομολογούμενοι (ὡς ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ) ἐξαρτῶνται συναισθηματικῶς ἀπὸ τὰ... συναισθήματά των καὶ γενικῶς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των. Εἰς τὰ ζωτικὰ δὲ προσωπικά των θέματα θέλουν συνήθως νὰ ὑπερασπίζονται ἑαυτούς, ὡσάκις ἐκθέτουν αὐτὰ κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν προσωπικὴν των εὐθύνην καὶ ἐνοχίην. Ἄλλ' ὅπωςδῆποτε εἶναι ἀναμφισβήτητον τὸ γεγονός, ὅτι ὑπάρχουν ἐπιεικεῖς πνευματικοί, συμπαθεῖς εἰς τοὺς ἐξομολογουμένους λόγῳ τῆς ἐπιεικειᾶς των.

Εἴτε λοιπὸν τὸ γνωρίζουν εἴτε ὄχι, ὠρισμένοι πνευματικοὶ εἶναι πράγματι ἐπιεικεῖς κατὰ τρόπον ὑποκειμενικόν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ ἐπιεικεία των προσέρχεται ἐκ τῆς ἀδυναμίας γενικῶς νὰ ποιμάνουν ἐποικοδομητικῶς τὰ πνευματικά των τέκνα. Ἀσυναίσθητως ἴσως χρησιμοποιοῦν τὴν ἐπιεικειαν ὄχι ὡς μέθοδον ποιμαντικὴν, ἐπιβαλλομένην ἐκ λόγων ἀντικειμενικῶν, ἀλλὰ ὡς τρόπον ἀποφυγῆς συγκεκριμένων προβλημάτων. Αὐτὸ ἐπομένως πού ἐνδιαφέρει τὸν ποιμένα νὰ γνωρίσῃ, ὡσάκις συλλαμβάνει τὸν ἑαυτὸν του νὰ συμπεριφέρεται ἔναντι τῶν ποιμαινομένων μὲ ἀδικαιολόγητον ἐπιεικειαν, εἶναι ποῖα εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι αἱ ἀφετηρίαί τῆς ὑποκειμενικῆς του ἐπιεικειᾶς.

Καὶ ἐνταῦθα ὀφείλει οὗτος νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν χρησιμότητα τῆς αὐτογνωσίας. Συμφώνως καὶ πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς πατερικῆς θεωρήσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τῆς ψυχῆς, ἡ αὐτογνωσία δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς τὴν ἐπιφανειακὴν γνῶσιν τῆς συμπεριφορᾶς τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Μία τοιαύτη αὐτογνωσία οὐδέποτε ἀποβαίνει διαφωτιστικὴ καὶ ἐποικοδομητικὴ, ἐπειδὴ ἀκριβῶς περιορίζεται εἰς τὰ φαινόμενα καὶ δὲν προεκτείνεται εἰς τὰς ἀφετηρίας τῶν φαινομένων. Ἡ δημιουργικὴ καὶ καρποφόρος

αὐτογνωσία ἀποτελεῖ δυναμικὴν λειτουργίαν τῆς ψυχῆς, ποῦ ἐνδιαφέρεται νὰ γνωρίσῃ «ἀντικειμενικῶς» τὸν ἑαυτὸν τῆς. Ἡ ἐπιφανειακὴ αὐτογνωσία εἶναι κατ' ἀνάγκην φαρισαϊκὴ, ἐπειδὴ εἶναι ἀναπόφευκτη ἢ λογικὴ κριτικὴ τῶν πράξεων καὶ ψυχικῶν διαθέσεων καὶ ἢ «στατιστικὴ» (Λουκ. 18, 12). Ἡ αὐθεντικὴ αὐτογνωσία εἶναι «τελωνικὴ», ἐπειδὴ ἀναζητεῖ πρωτίστως εἰς τὸ ἀδυσσώδεις βάθος τῆς ψυχικῆς ἐσωτερικότητος τὰς ἀφετηρίας τῆς ὅλης προσωπικῆς συμπεριφορᾶς, ὡς ὁ τελώνης.

Ὁ ποιμὴν λοιπόν, ποῦ ἐνδιαφέρεται νὰ γνωρίσῃ τὰς ἀφετηρίας τῆς ὑποκειμενικῆς (μὴ μεθοδικῆς) ποιμαντικῆς του ἐπιεικείας, ὀφείλει νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὰς προϋποθέσεις τῶν συγκινησιακῶν του ἀντιδράσεων καὶ γενικῶς τῶν βιωματικῶν του καταστάσεων... Ἴσως τότε ἀνακαλύψῃ, ὅτι ὄντως ἡ μεγάλη του ἢ ἄσκοπος ἐπιείκεια, ἢ «καλωσύνη» του, ἔχει ἀφετηρίας κρυμμένας εἰς τὸ βάθος τῆς ἐσωτερικότητός του. Βιωματικαὶ καταστάσεις ἢ τραύματα τῆς παιδικῆς ἢ ἐφηθικῆς του ἡλικίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφωλεύουν εἰς τὸ βάθος αὐτὸ καὶ νὰ κυβερνοῦν αὐτόν, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἀντιλαμβάνεται τοῦτο. Κυρίως ἐν οὐχὶ βιώματα, ποῦ δὲν ἔχουν συνειδητοποιηθῆ πλήρως καὶ δὲν ἔχουν ἀντιμετωπισθῆ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῆς χριστιανικῆς σωτηριολογικῆς δεοντολογίας, εἶναι δυνατὸν νὰ παίζουσι βασικὸν ρόλον κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν (ἢ μὴ) ἐπιεικείας. Ἄλλ' ἐπίσης προσωπικὰ προβλήματα τοῦ ποιμένου, σχετιζόμενα μὲ ἄλλης φύσεως διαπροσωπικὰς σχέσεις ἢ γενικώτερα προβλήματα τῆς ζωῆς του, εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἀποτελοῦν προϋποθέσεις ἀρνητικῶς ἐκδηλουμένης ἐπιεικείας.

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης, μὲ τὴν προβολὴν μιᾶς ἀκράϊας περιπτώσεως, δίδει εἰς τὸν πνευματικόν νὰ καταλάβῃ μίαν κεντρικὴν ἀφετηρίαν βλαπτικῆς ἐπιεικείας. «Ἐὰν δέ, ὄντας ἐμπαθῆς, ζητήσῃς νὰ γένῃς πνευματικός, ἀλλοίμονον! Βέβαια, ἐὰν ἔχων τὸν νοῦν ἐσκοτισμένον ἀπὸ τὰ πάθη, δὲν θέλεις δυνηθῆ νὰ διακρίνῃς τὴν πρέπουσαν διόρθωσιν, ὅπου χρειάζεται ὁ κάθε ἁμαρτωλός... Ἐσὺ δὲν θέλεις καγονίζῃ καθὼς πρέπει ἀλλὰ θέλεις κάνει εὐκολώτατα ὑπερβολικὰς συγκαταβάσεις εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐκείνους, ὅπου πέσουν εἰς τὰ ἴδια πάθη, ὅπου ἔχεις καὶ σὺ» (Ἐξομολογητάριον, σελ. 11).

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ;

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

Τὸ κήρυγμα περὶ μετανοίας ἀποτελεῖ τὸ βασικὸ καὶ πρῶτο μῆνυμα πού ἀπευθύνεται τόσο σ' αὐτοὺς πού δὲν εἶναι, ἀλλὰ καλοῦνται νὰ γίνουν γιὰ πρώτη φορά χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς, πού εἶναι μὲν χριστιανοί, ἀλλὰ μόνο στὰ χαρτιά, μόνο στὸ ὄνομα καὶ ὄχι στὴν πράξη καὶ στὴν οὐσία, πράγμα πού συμβαίνει μὲ τοὺς πιὸ πολλοὺς ἀπὸ μᾶς δυστυχῶς. Ἄς προσπαθήσουμε τώρα νὰ δοῦμε λίγο πιὸ θαθεῖα τὸ νόημα τῶν λέξεων, πού μᾶς ἀπασχολοῦν ἐδῶ, δηλ. μετα-νοῶ καὶ μετά-νοια.

Ἐνα πολὺ ὠραῖο ὀρισμὸ τῆς μετάνοιας μᾶς δίνει ἕνας σχολιαστής ἱεροῦ ὀρθοδόξου κειμένου: «Μετάνοιά ἐστὶν ἐκ τοῦ παρὰ φύσιν εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπάνοδος». Ἡ ἁμαρτία, ὅπως εἶδαμε σὲ προηγούμενο ἄρθρο, ἀποτελεῖ ἐκ τ ρ ο π ῆ ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ, ἀπὸ τὸν φυσικὸ μᾶς προορισμὸ. Μᾶς ὀδηγεῖ σὲ μιὰ «παρὰ φύσιν», ἐντελῶς ἀφύσικη κατάσταση, σὲ μιὰ θαθεῖα καὶ πρωτοφανῆ ἐκφύλιση τῆς φύσης μᾶς καὶ κατὰπτωσή της. Ἡ συναίσθηση καὶ ἡ συνειδητοποίηση αὐτῆς τῆς κατάστασης μέσα μᾶς ἀποτελεῖ τὴν πρώτη ἐκδήλωση καὶ ἔκφραση τῆς μετάνοιας. Ἡ ἀπόφαση μετὰ νὰ ἐγκαταλείψουμε αὐτὴν τὴν κατάσταση καὶ νὰ γυρίσουμε στὸ «κατὰ φύσιν», σ' αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο δημιουργηθήκαμε, ἡ «ἐπάνοδος» μᾶς στὸ σωστὸ δρόμο, τὸ δρόμο μᾶς, εἶναι ἡ μετάνοια στὴν κατοπινὴ ἀνέλιξή της.

Ἄρα αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς μετάνοιας, μᾶς τὸ ἐξηγεῖ ἡ Ἁγία Γραφή καὶ οἱ φωτισμένοι καὶ διαποτισμένοι ἀπὸ αὐτὴν ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μᾶς. Ἔτσι ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος μᾶς λέγει τὰ ἑξῆς: «Μεταμορφοῦσθε τῇ ἀ ν α κ α ι ν ὴ σ ε ι τ ο ῦ ν ο ὀ ς ὤμων» (Ρωμ. ιβ', 2). Καὶ στὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολή του, γιὰ νὰ περιορισθῶ μόνο σὲ δύο ρητὰ τῆς Ἁγ. Γραφῆς, λέει: «Ἵμεῖς ἐμάθετε τὸν Χριστὸν (κάνοντας τὰ ἑξῆς:) ἀ π ο θ έ σ θ α ι ὡ μ ᾶ ς κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν τὸν π α λ α ι ὄ ν ἄ ν θ ρ ω

ποιν... ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοῦς ὑμῶν καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα...» (Ἐφεσ. δ', 20-24). Ὁ ἅγιος ἀπόστολος μᾶς λέει ἐδῶ, γιὰ νὰ τὰ συστηματοποιήσουμε λίγο, αὐτὰ τὰ καταπληκτικὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἄνθρωπο ποὺ μετα-νοεῖ: Αὐτὸς ποὺ μετα-νοεῖ ἀποθέτει, δηλ. ἐγάζζει ἀπὸ πάνω του καὶ πετάει μακριὰ τὸν «παλαιὸν ἄνθρωπον», δηλ., σύμφωνα μὲ τὴν ἔρμηνεία τῶν Πατέρων, «τὴν διεφθαρμένην προαίρεσιν», «τὸν πεπαλαιωμένον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας (ἄνθρωπον)», «τῆς ἁμαρτίας τὸ πιναρὸν (= τὸ λερωμένο) ἔνδυμα». Ἀπογυμνώνεται δηλαδή ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ὅ,τι ἦταν ὁ ἑαυτὸς του προτοῦ μετανοήσει. Δὲν μένει ὅμως μόνο στὴν ἀρνητικὴ αὐτὴ ἐνέργεια. Προχωρεῖ καὶ στὴ θετικὴ, συνεχίζει ὁ ἅγιος ἀπόστολος. «Μεταμορφοῦται», ἀποκτᾷ καινούργια μορφή, ἐπειδὴ «ἀνακαινοῦται», καὶ «ἀνανεοῦται». Ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «ἀνανεοῦσθαί ἐστιν (= σημαίνει) ὅταν αὐτὸ τὸ γενηράκος (= τὸ γερασμένο) ἀνανεῶται, ἄλλο ἐξ ἄλλου γινόμενον». Γίνεται καινούργιος ὁ νοῦς του ὡς μέσα στὰ κατάδαθά του. Αὐτὸ σημαίνει τὸ «πνεῦμα τοῦ νοῦς», ὡς τὸ πιὸ βαθύ μέρος τῆς ὑπαρξῆς του. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ μετα-νοεῖ, συνεχίζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «ἐνδύεται τὸν καινὸν ἄνθρωπον», γίνεται μὲ ἄλλα λόγια καινούργιος, ἄλλος ἄνθρωπος. Πολὺ ὠραία εἶναι ἡ παρατήρηση ποὺ κάνει σχετικὰ ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος: «Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦτο παραγέγονεν (ἦρθε γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ποὺ θὰ ἀναφέρω στὴ συνέχεια) ὥστε τὴν φύσιν ἀλλάξει καὶ μεταδαλεῖν καὶ ἀνακαινίσει καὶ ἀνακτίσει τὴν ψυχὴν ταύτην τὴν κατεστραμμένην τοῖς πάθεσι διὰ τὴν παράδασιν (= ἐξ αἰτίας τῆς παράδασης), κεράσας (ἀφοῦ ἔχουσε μέσα στὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἀνακάτεψε μ' αὐτὸ) τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ Πνεύματι τῆς θεότητος. Καινὸν νοῦν καὶ καινὴν ψυχὴν... καὶ ἀπαξιαπλῶς (καὶ μὲ ἓνα λόγο) καινοῦς ἀνθρώπους τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ ἦλθεν ἀπεργάσασθαι (= ἦρθε νὰ κάνει καινούργιους ἀνθρώπους αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν) ... Διὰ τοῦτο ἦλθεν ὁ Κύριος, ἵνα τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀλλάξῃ καὶ μεταποιήσῃ αὐτάς... καὶ δοῦναι εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐπουράνιον ψυχὴν, τοὔτεστι πνεῦμα θεότητος, ὁδηγοῦν ἡμᾶς εἰς πᾶσαν ἀρετὴν».

Θά ἐπεκτεινόμενον πολύ, ἂν θά ἔπρεπε νὰ σχολιάσω τίς βα-
θειές αὐτῆς σκέψεις τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πνευματικοῦ στοχαστῆ. Ὁ
χώρος ὅμως δὲν μοῦ τὸ ἐπιτρέπει. Κλείνω γι' αὐτὸ τὸ παρὸν μὲ τίς
πολύ ὠραίες παρατηρήσεις ἐνὸς σύγχρονου ἐξαιρετικοῦ θεολόγου,
τοῦ Χρήστου Γιανναρά, πάνω στὸ θέμα μας. «Μετάνοια σημαίνει
ἀλλαγὴ νοῦ, δηλαδὴ τῆς «βαθύτερης» καὶ καθολικῆς σ τ ἄ σ η ς
τοῦ ἀνθρώπου, δυναμικὴ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἀπό-σταση τῆς ἀτομι-
κῆς αὐτοτέλειας στὴν ἔκ-σταση τῆς προσωπικῆς κοινωνίας, ἐπιστρο-
φὴ ἀπὸ τὸ ἄτομο στὸ πρόσωπο, ἀπὸ τὴν ὑπαρκτικὴ ἀλλοίωση στὴν
ὑπαρκτικὴ ἀλήθεια τοῦ ἀνθρώπου» (Στὸ βιβλίο του «Τὸ πρόσωπο
καὶ ὁ ἔρω», Ἀθήνα 1976, σελ. 365). Καί: «Ἡ μετάνοια... δὲν
εἶναι μιὰ ἐπιμέρους π ρ ἄ ξ η, ἀλλὰ μιὰ σ τ ἄ σ η ζω-
ῆς... Τὸ πρῶτο βάπτισμα (ἐννοεῖ τὸ κανονικὸ βάπτισμα ποὺ παίρ-
νουμε, ὅταν μᾶς βαπτίζει ὁ ἱερέας) μᾶς ἐγκεντρίζει στὸ σῶμα τοῦ
Χριστοῦ... τὸ δεύτερο βάπτισμα (ἐννοεῖ τὸ βάπτισμα τῶν δακρῶν
καὶ τῆς μετάνοιας σύμφωνα μὲ τὸν καθορισμὸ ποὺ κάνει σχετικὰ ὁ
ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, ποὺ τὴ σκέψη του ἀναλύει ὁ συγγρα-
φέας) τὸ δεύτερο βάπτισμα μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ πρόσωπο τοῦ Λό-
γου (= τοῦ Χριστοῦ), ἀποκαθιστᾷ τὴν προσωπικὴ κοινωνία μαζί
του μέσα στὴν ὁδὴν τῆς ἐμπειρίας τοῦ θανάτου ποὺ εἶναι ἡ ἁμαρ-
τία» (στὸ βιβλίο του: «Μεταφυσικὴ τοῦ σώματος», Ἀθήνα 1971,
σελ. 188 ἐξῆς. Ὁ ἀναγνώστης ποὺ ἐνδιαφέρεται μπορεῖ νὰ ἴδῃ ἐκεῖ
πολύ ἐνδιαφέρουσες ἀπόψεις γιὰ τὸ νόημα τῆς μετάνοιας καὶ τοῦ
πνευματικοῦ πένθους).

Ἦρα αὐτὰ ποὺ μὲ πολλὴ συντομία ἀναφέραμε, μᾶς λένε πῶς
ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἀποτελεῖ ἓνα ἀπλὸ ἠθικὸ κήρυγμα, μιὰ ἠθικο-
λογικὴ δεοντολογία, ποὺ ἐξαντλεῖται σὲ μιὰ κουραστικὴ καὶ ἀνια-
ρὴ ἀλυσίδα ἀπὸ «μὴ» καὶ «πρέπει», ἀλλὰ μιὰ ἔντονη πρόσκληση
γιὰ μιὰ βαθύτατη ἐσωτερικὴ ἀλλαγὴ, γιὰ μιὰ μετά-νοια ἀληθινῆ,
συγκλονιστικῆ, συνεπῆ πέρα γιὰ πέρα. Αὐτὸ ἄς μὴ τὸ ξεχνοῦμε,
ὅταν θέλουμε νὰ ἀξιολογήσουμε τὸ Χριστιανισμὸ.

Ἀρχιμ. ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΒΙΤΤΗΣ

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΣ ΤΟΥ ΧΙΛΙΑΣΜΟΥ¹

Κ Α Τ Α Λ Ο Γ Ο Σ*

τῶν κυριωτέρων ἀπὸ τὰ χιλιαστικὰ βιβλία, περιοδικὰ καὶ λοιπὰ ἔντυπα, ποὺ κυκλοφόρησαν κατὰ καιροὺς ἢ ποὺ κυκλοφοροῦν καὶ σήμερα στὴν Ἑλλάδα**.

Ἄγαθὰ νέα

Ἄγγελοι

Ἄγιασθήτω τὸ ὄνομά σου

Ἄδης τί εἶναι;

Αἰτία θανάτου

Ἀκούοντας τὸ Μεγάλον Διδάσκαλον

Ἀπελευθέρωσις (Ἰωσήφ Ρόδερφοδ)

Ἀπὸ τὸν ἀπολεσθέντα παράδεισο

Αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ

Βασιλεία ἡ ἐλπίς τοῦ κόσμου

Γεννηθήτω τὸ θέλημα σου

Γραφικαὶ μελέται, τόμ. Α' ἕως Ζ' (Καρόλου Ρῶσσελ)

Δημιουργία (Ἰωσήφ Ρόδερφοδ)

Διαφυγὴ εἰς τὴν βασιλείαν

1 Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 354 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11-12 τεύχους.

* Στὸν Κατάλογο αὐτὸ τὰ χιλιαστικὰ βιβλία καὶ ἔντυπα παρατίθενται κατὰ ἀλφαβητικὴ σειρὰ.

** Ὅσα ἀπὸ τὰ παραπάνω βιβλία καὶ ἔντυπα συμειώνονται μετὰ ἀραιὰ γράμματα χρησιμοποιοῦνται εὐρύτατα σήμερα ἀπὸ τοὺς Χιλιαστὰς γιὰ τὴ διάδοσι τῶν κακοδοξιών τοὺς στὴν Πατρίδα μας.

Διαχωρισμός τοῦ λαοῦ

Διεκδίκησις (Ἰωσήφ Ρόδερφοδ)

Δυσφορία τοῦ κόσμου

Ἐγκλήματα καὶ καταστροφή

τοῦ Θεοῦ; Εἶναι ἡ Βίβλος πράγματι ὁ λόγος

Εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια

Ἐκατομύρια ζώντων

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου

Ἐνας κόσμος μία κυβέρνησις

Ἐπάνοδος τοῦ Κυρίου

Ἐπιθυμητὴ κυβέρνησις

Ἐστὶν ὁ Θεὸς ἀληθής;

Ἐσχαται ἡμέραι

Εὐημερία βεβαία

Ζωὴ (Ἰωσήφ Ρόδερφοδ)

ζωὴ Ἡ ἀλήθεια ποὺ ὁδηγεῖ στὴν αἰώνιο

Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐγγύς

Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Κυρίου ἡμῶν

Ἡ καταδυναστευσις πότε θὰ λήξῃ;

Ἡ κιθάρα τοῦ Θεοῦ (Ἰωσήφ Ρόδερφοδ)

Ἡ μάχη τοῦ Ἀρμαγεδῶνος (Καρόλου Ρῶσσελ)

Ἡ μέλλουσα παλιγγενεσία τοῦ κόσμου

Ἡ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου καταλλαγὴ (Καρόλου Ρῶσσελ)

Ἡ νέα κτίσις (Καρόλου Ρῶσσελ)

Ἡ χαρὰ ὅλων τῶν λαῶν

Θὰ ἐπιθυμοῦσατε ν' ἀκούσετε μερικὲς
καλὰς εἰδήσεις; (Διαφημιστικὸ φυλλάδιο τοῦ περιοδικοῦ «Ἐύπνα»)

Θεοκρατία

Θεραπεία

Ἴδου κάμνω νέα τὰ πάντα

Καινοὶ οὐρανοὶ καὶ καινὴ γῆ

Καὶ σὺ μπορεῖς νὰ ἐπιζήσης εἰς τὸν

Ἄρμαγεδῶνα

Καταλλαγή (Ἰωσήφ Ρόδεδφοδ)

Κρίσις

Κρίσις τῶν δικαστῶν

Κυβέρνησις (Ἰωσήφ Ρόδεδφοδ)

Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ

Μετὰ θάνατον

Μήπως οἱ θρησκεῖες ἔχουν ἀπογοη-
τεύσει Θεὸ καὶ ἀνθρώπους; (Διαφημιστικὸ συμ-
πλήρωμα τοῦ περιοδικοῦ «Ξύπνα»)

Μισαλλοδοξία

Μόνιμος κυβερνήτης τῶν ἐθνῶν

Μπορεῖτε νὰ ζήσετε γιὰ πάντα μὲ εὐτυχία ἐπάνω στὴ γῆ;

Νέοι οὐρανοὶ καὶ νέα γῆ

Ὁ δίκαιος ἄρχων

Οἱ Ἐκκλησιαστ. καταγγελλόμενοι

Οἶκος καὶ εὐτυχία

Ὁ καιρὸς ἐστὶν ἐγγὺς (Καρόλου Ρῶσσελ)

Ὁ λη ἢ Γραφή εἶναι θεόπνευστος;

Ὅτι χρειάζεσθε

Οὐράνιον Μάννα

Οὐρανὸς καὶ καθαρτήριο

Παγκόσμιος πόλεμος ἐγγὺς

Παρηγορία διὰ τὸν λαὸν

Πέραν τοῦ τάφου

Πλούτη (Ίωσήφ Ρόδερφοδ)

Ποῖος εἶναι ὁ Θεός;

Ποῖος θὰ κυβερνήσῃ τὸν κόσμον;

Πόλεμος ἢ εἰρήνη;

Ποῦ εἶναι οἱ νεκροὶ;

Πράγματα εἰς τὰ ὅποια εἶναι ἀδύνατον νὰ ψευσθῇ ὁ Θεός

Προστασία

Προφητεία (Ίωσήφ Ρόδερφοδ)

Σχολὴ θεοκρατικῆς διακονίας

Τὰ ἔργα του

Τελειώνει ὁ καιρὸς γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος; (Διαφημιστικὸ συμπλήρωμα τοῦ περιοδικοῦ «Ἐύπνα»)

Τὶ εἶναι ἀλήθεια;

Τί ἔκανε ἡ θρησκεία γιὰ τὸν κόσμος;

Τὸ σχέδιο τῶν αἰώνων (Καρόλου Ρῶσσελ)

Τὸ τετελεσμένον Μυστήριον (Καρόλου Ρῶσσελ)

Ὑγεία καὶ εὐτυχία

Φῶς, τόμ. Α' καὶ Β' (Ίωσήφ Ρόδερφοδ)

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἡ νέα ἡμέρα

Ἐύπνα

Παρηγορία

Σκοπιά

Χαραυγή

Χρυσοῦς αἰών

(Συνεχίζεται)

*Αρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΜΠΕΖΕΝΙΤΗΣ

Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΩΣ ΜΕΣΟΝ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΗΝ ΑΓΩΓΗΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΙΝ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ*

IV. Συστηματική καθοδήγησις τοῦ θεραπευτικοῦ διαλόγου.

1) Τὸ περιεχόμενον τῆς ποιμαντικῆς συνομιλίας.

Κατὰ τὸν Lattke, εἰς τὸ βιβλίον του «Das helfende Gespräch (Freiburg 1969) ὑπάρχουν διαφορετικοὶ τύποι συνομιλίας, ὡς λ.χ. διάλεξις, λόγος, ἔκθεσις, εἰσήγησις, κήρυγμα κλπ. (μονόλογος) καὶ συζήτησις, διάλογος, συνδιάλεξις, συνομιλία (διάλογος). Ποιμαντικὴ συνομιλία σημαίνει συμπάθειαν καὶ παροχὴν βοήθειας διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῶν προσωπικῶν καὶ οἰκογενειακῶν προβλημάτων τοῦ κρατούμενου. Ἡ βοήθεια ἐδῶ ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς ὑποστηρίξεως καὶ τῆς συμπαραστάσεως, ὥστε ὁ κρατούμενος νὰ ἐπιλύσῃ τὰ ἅλута προβλήματά του. Ἡ ποιμαντικὴ συνομιλία εἶναι διπολική. Διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ μίαν πραγματικὴν ἐπικοινωνίαν καὶ συνεργασίαν. Εἶναι δὲ φανερόν, ὅτι τὸ στῦλ τῆς αὐθεντίας ἐκ μέρους τοῦ ἱερέως δὲν ἔχει θέσιν εἰς αὐτήν. Ἐνα τοιοῦτον ὕψος εἶναι ἀδύνατον νὰ ὀδηγήσῃ εἰς πραγματικὸν καὶ καρποφόρον διάλογον.

Ὁ κρατούμενος περιμένει ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴν αὐτὴν συνομιλίαν α) πληροφορίας, β) συμβουλίας, γ) μίαν καλὴν καὶ εὐεργετικὴν μεταχείρισιν (ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας) καὶ δ) μίαν διαρκῆ φροντίδα, (δηλαδὴ νὰ ἴσταται ὁ ἱερεὺς πλησίον του καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ κατανόησιν εἰς τὰ προβλήματά του καὶ τὰς ἀγωνίας του).

Τὸ περιεχόμενον, λοιπόν, τῶν ποιμαντικῶν συνομιλιῶν πάντοτε ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἐτοιμάζεται. Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι διακρίνεται καὶ διαφέρει οὐσιαστικὰ ἡ ποιμαντικὴ συνομιλία ἀπὸ τὴν συνήθη συζήτησιν, ἡ ὁποία θεραπευτικῶς δὲν ἔχει οὐδεμίαν σημασίαν καὶ ἀξίαν.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 399 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

2) Ἡ μορφή τῆς ποιμαντικῆς συνομιλίας.

Ἡ ποιμαντικὴ συνομιλία δὲν εἶναι μόνον ἓνα πρόβλημα περιεχομένου, ἀλλὰ πρόβλημα μορφῆς. Διὰ τοῦτο θὰ ἀναφερθοῦν ἐνταῦθα μερικαὶ τεχνικαὶ παρατηρήσεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀνομαζομένην «μὴ κατευθυντήριον συνομιλίαν» μεταξὺ ἱερέως καὶ κρατουμένου.

α) Βασικὴ μέθοδος εἶναι ἡ τεχνικὴ τῆς ἐνισχύσεως. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ διευθύνων τὴν συζήτησιν (ποιμαντικὴν συνομιλίαν) ἀποδέχεται τὰς ὑποδείξεις καὶ τὰς διαπιστώσεις τοῦ συνομιλητοῦ του καὶ ἐπαναφέρει μετ' ὀλίγον αὐτὰς πρὸς συζήτησιν. Ἐπαναλαμβάνει τὰ ἤδη λεχθέντα κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: π.χ. «Σεῖς ἔχετε ἀκριδῶς περὶ τοῦ θέματος XX ὁμιλήσει...». Ἐπακολουθεῖ μικρὸν διάλειμμα, ὥστε νὰ παρακινήθῃ ὁ συνομιλητὴς καὶ νὰ ὁμιλήσῃ ἐκ νέου περὶ τοῦ θέματος.

β) Δὲν λαμβάνει θέσιν κατὰ τὴν συζήτησιν καὶ ἀποφεύγει τὰς ἐκφράσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι περιέχουν ἔπαινον ἢ προκαλοῦν μίαν κριτικὴν. Ἐὰν ὁ ἱερεὺς ἐρωτᾶται ὑπὸ τοῦ κρατουμένου ἀμέσως, τότε θὰ πρέπει νὰ ἐπιστρέφῃ τὴν ἐρώτησιν. π.χ. «Πιστεύετε, πάτερ, ὅτι θὰ διορθωθῶ;» Ἀπάντησις: «Αὐτὴ εἶναι μίᾳ σπουδαιοτάτῃ ἐρώτησις. Σεῖς δὲν τὸ πιστεύετε;».

γ) Ἐπιτρέπονται αἱ ἐπαινετικαὶ θέσεις πρὸς διατύπωσιν, ἀλλ' ὄχι εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ὑποθέσεως. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἄδικον πρᾶξιν, διὰ τὴν ὁποίαν κρατεῖται ὁ συνομιλητὴς μας ὁ ἱερεὺς θὰ τηρήσῃ μίαν οὐδετέραν θέσιν.

Ἡ ποιμαντικὴ συνομιλία δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ οὐδὲν στοιχεῖον κατηχήσεως καὶ κηρύγματος, ἀλλὰ μίαν καθαρὰν προβληματικὴν ἐπέμδασιν.

3) Ὁ διευθύνων τὴν ποιμαντικὴν συνομιλίαν.

Ὁ διευθύνων τὴν ποιμαντικὴν συνομιλίαν πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του τὰ ἐξῆς:

α) Ὅφείλει νὰ κρατῇ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ ἴδιον διανοητικὸν ἐπίπεδον μὲ τὸν κρατούμενον. Νὰ ὁμιλῇ μὲ ἀπλότητα χωρὶς νὰ δασκαλεύῃ. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λέγῃ, ὅτι ὁ κρατούμενος ἔπραξε αὐτὸ ἢ ἐκείνο ἐσφαλμένως, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύῃ ἐνδιαφέρον μόνον διὰ τὰ

ἐκκρεμοῦντα προβλήματα του. Ἡ ποιμαντικὴ βοήθεια πρέπει νὰ εἶναι συγκεκριμένη, ὥστε νὰ γίνεται ἀποδεκτὴ ἐκ μέρους τοῦ κρατουμένου.

Ἐπίσης ὁ πνευματικὸς σύμβουλος δὲν πρέπει νὰ μένη ἀμέτοχος καὶ νὰ γίνεται ἀνιαρὸς εἰς τὴν συζήτησιν, οὔτε νὰ εὐρίσκειται εἰς ἀμηχανίαν, ἀλλὰ νὰ εἶναι προσεκτικὸς, νὰ ἀκούη ὑπομονητικὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ κρατουμένου καὶ νὰ μὴ τὸν διακόπη. Ἡ ποιμαντικὴ συνομιλία μεταξὺ ἱερέως καὶ κρατουμένου πρέπει νὰ διεξάγεται κατὰ τρόπον συμβουλευτικόν. Ἐπίσης ἡ δυναμικότης τῆς συζητήσεως θὰ πρέπει νὰ εὐθυγραμμίζεται ἀμοιβαίως.

β) Ἡ στάσις τοῦ ἱερέως πρὸς τὸν κρατούμενον πρέπει νὰ διακρίνεται ἀπὸ συμπάθειαν καὶ προσοχὴν. Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἀναπτύσσεται διανοητικὴ συζήτησις, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ κρατούμενος εἰς τὴν συνομιλίαν ἐκφράσῃ τὰ ἐσωτερικά του προβλήματα, πρέπει νὰ ὁδηγῆται οὗτος ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς αὐτογνωσίαν καὶ εἰς ἀλλαγὴν συμπεριφορᾶς.

γ) Τὸ συναισθηματικὸν στοιχεῖον, τὸ ὅποῖον ἀναπτύσσεται κατὰ τὴν ποιμαντικὴν συνομιλίαν πρέπει συνεχῶς νὰ ἀναζωπυροῦται, ὥστε νὰ φαίνεται, ὅτι ὁ ἱερεὺς δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς μίαν ἀπλήν παραδοχὴν τῆς καταστάσεως τοῦ κρατουμένου, ἀλλ' ὅτι πράγματι συμπάσχει μὲ αὐτὸν καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ τὸν κατανοήσῃ καὶ νὰ τὸν στηρίξῃ. Τοιοῦτοτρόπως καλλιεργεῖται μία φιλία μεταξὺ ἱερέως καὶ κρατουμένου, ἡ ὁποία βοηθεῖ τὸν δεύτερον νὰ ἀνακαλύψῃ μέσα του τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ νὰ συμπεριφερθῇ ἀναλόγως.

δ) Ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα νὰ ἀκούη. Νὰ εἶναι ὑπομονητικὸς καὶ χαρούμενος, ἀλλὰ καὶ κριτικὸς ἔναντι τῶν ἀσυνεπειῶν τοῦ κρατουμένου. Τότε καὶ μόνον πρέπει νὰ ὁμιλῇ, ὅταν πρόκειται νὰ βοηθήσῃ τὸν κρατούμενον εἰς τὸ νὰ διατυπώσῃ τὰ προβλήματα του, νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ ἄγχος του καὶ νὰ διαπιστώσῃ, ἐὰν ἐγένετο κατανοητὸς ὑπ' αὐτοῦ. (Ἵπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν πρέπει νὰ κατανοήσωμεν τὴν ὀνομαζομένην κλινικὴν ποιμαντικὴν προπόνησιν «*training*»).

ε) Μὲ τοὺς κρατουμένους πρέπει νὰ πραγματοποιηῇ ἑβδομαδιαίας κανονικὰς ποιμαντικὰς συνομιλίας μέχρι μιᾶς ὥρας περίπου διὰ μίαν χρονικὴν περίοδον συμπληρώσεως 20-25 ἐπαφῶν. Μόνον μὲ καρτερίαν καὶ ἐπιμονὴν καλλιεργεῖται εἰς θάθος ἢ θεραπεία, ἥτις καὶ συντελεῖ εὐνοϊκῶς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κρατουμένου.

(Συνεχίζεται.)

Πρωτ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΟΔ. ΝΙΚΟΪ

« Ε Ο Ρ Τ Ο Λ Ο Γ Ι Ο Ν » *

Μοισία: ἀρχαία χώρα τῆς ΝΔ Εὐρώπης, ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Βαλκανίων, μεταξύ τῆς ὄρσειρας τοῦ Αἴμου καὶ τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ, ἀντιστοιχοῦσα μερικῶς πρὸς τὴν Σερβίαν, Βουλγαρίαν καὶ τὴν ἀρχαίαν Θράκην.

Μονόβατα: ὄρος, πιθανῶς, ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἐκεῖ ἠγωνίσθη ὁ ὄσιος πατὴρ ἡμῶν Πέτρος.

Μουδανιά: πόλις τῆς ΒΔ Μικρᾶς Ἀσίας, ἐπὶ τῆς Προποντίδος, ἐπίνεον τῆς Προύσσης.

Μυγδονία: 1. Χώρα τῆς Μακεδονίας περιλαμβανούσα, περίπου, τὴν ΒΔ περιοχὴν τῆς Θεσσαλονίκης (ἐπ. Λαγκαδᾶ). 2. Ἡ περὶ τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Δακτυλίτιν λίμνην τῆς Μ. Ἀσίας. 3. Ἡ μεταξύ τῆς Ὀροσηνῆς καὶ ΒΑ Μεσοποταμίας περιοχὴ (ἢ Μυγδονικὴ Ἀντιόχεια), ἧς πρωτεύουσα ἡ Νίσιβις.

Μύλασα: πόλις τῆς ΝΔ Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀρχαίας Καρίας ἔνθα, ἐκ Ρώμης, κατέφυγεν ἡ ὄσια Εἰρήνη (Ἰαν. 24). Ἐδρα ἐπισκόπου.

Μυοῦπολις: Ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Ἑλλάδος, [τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι, ἐπαρχία Μεγαρίδος] ἐν τῷ ὄρει τῆς Μυοῦπόλεως καὶ ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ταξιάρχων, τὴν λεγομένην τοῦ Συμβόλου, ἤθλησεν ἀσκητικώτατα ὁ ὄσιος Μελέτιος, ὁ ἐν Κιθαιρῶνι (Σεπτ. 1).

Μύρα: ἀρχαία πόλις τῆς Λυκίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ, πρὸς τὸ Δ ἄκρον τῆς Ν. παραλίας αὐτῆς, μεταξύ Πατάρων καὶ Ἀτταλείας. Ἐκ ταύτης ἀπέπλευσεν ὁ ἀπ. Παῦλος διὰ πλοίου εἰς Ἰταλίαν (Πράξ. 27,5). Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀρχιεπίσκοπος διετέλεσεν ὁ ὄσιος Νικόλαος, ὁ θαυματουργός.

Μυρόπολις: πόλις τῆς Φρυγίας.

Μυρσιωνᾶ: ὄροπέδιον.

Μυρσιῶνος: μονὴ ἐν Λάτρῳ.

Μυρτιδίων μονή: Ἐν Κυθήροις πρὸς τὸ Δ μέρος τῆς πόλεως, ἢ πρὸς τὴν τῆς Θεοτόκου, τῆς «Μυρτιδιωτίσσης», μονή.

Μυσία: χώρα τῆς ΒΔ Μικρᾶς Ἀσίας ἀπέναντι τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως (εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ) καὶ περιβρεχομένη ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Προποντίδος (Πράξ. 16,7-8) καὶ μεταξύ Λυδίας, Φρυγίας καὶ Βιθυνίας. Σπουδαιότεραι πόλεις αὐτῆς ἡ Προύσσα, ἡ Κύζικος, ἡ Τρωάς, ἡ Ἀλεξάνδρεια, τὸ — Ἀδραμύτιον, τὸ Πάριον, ἡ Λάμφακος, ἡ Σκήψις καὶ ἡ Πέργαμος.

Μυτιλήνη: ἡ μεγαλύτερα πόλις καὶ πρωτεύουσα τῆς ἑλληνικῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ Λέσβου, εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, εἰς τὰ ΒΔ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπέναντι τῆς Περγάμου. Ἐπίσκοποι αὐτῆς διετέλεσαν οἱ Ἅγιοι: Γεώργιος (Φεβρ. 1), Γεώργιος ὁ ὁμολογητῆς (Ἀπρ. 7), Γρηγόριος (Ἰουλ. 10). Ἐν αὐτῇ ἤθλησαν μαρτυρικῶς οἱ: Ραφαήλ, Νικόλαος καὶ Εἰρήνη (Τρίτη Διακαιν.), Δούκας (Ἀπρ. 24), Γεώργιος ὁ Ἰβηρ (Ἰαν. 2), Νικόλαος (Ἰαν. 16), Θεόδωρος ὁ Βυζάντιος (Φεβρ. 17), Λουκάς ὁ ὄσιος (Μαρτ. 23), Ἀναστασίας ὁ Πανέρης καὶ Δημήτριος ὁ Μπεργιάζης (11 Αὐγ.).

Κατήγοντο ἐξ αὐτῆς οἱ: Θεοφάνης ὁ τῆς Συγριανῆς, Δαβίδ, Συμεών, Θωμάς, (Ἰαν. 3), Παρθένιος ὁ οἰκ. πατριάρχης (Μαρτ. 24) καὶ Γεώργιος ὁ Παζιάνος (Φεβρ. 14).

Ναζιανζός: ἀρχαία πόλις τῆς Καππαδοκίας, πατρὶς (Ἀριανζός) τοῦ ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 427 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19-20 τεύχους.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τοῦ Ναζιανζηνοῦ.

Νάξος: νῆσος τοῦ Αἰγαίου, ἡ μεγίστη τῶν Κυκλάδων. Ἐξ αὐτῆς κατήγγοτο ὁ ὅσιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, ὁ διὰ σοφῶν ὀρθοδόξων συγγραφεῶν τὴν Ἐκκλησίαν πλουτίσας (Ἰουλ. 14).

Νάουσα: πόλις τῆς Δ Μακεδονίας, ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Βερροίας καὶ Ναούσης. Ἐν τῷ ἐγγυῶς τῆς πόλεως ἀσκητηρίῳ ἐμόνασεν ὁ ὅσιος Θεοφάνης (Αὐγ. 16), πολιούχος καὶ προστάτης τῆς πόλεως.

Ναύπλιον: πόλις τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀργολικοῦ Κόλπου καὶ ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου Ἀργολίδος. Ἐν τῇ πόλει ἐμαρτύρησεν ὁ νεομάρτυς Ἀναστάσιος, ἧς τυγχάνει καὶ πολιούχος.

Νέαι: Πάτραι: Βλέπε Ἰπάτη.

Νεάπολις: 1. πόλις ἐν Παλαιστίνῃ. 2. ἡ γνωστότατη καὶ πολυάνθρωπος σήμερον πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐξ ἧς κατήγγοτο ὁ ἱερομάρτυς Νίκων (Μαρτ. 23). 3. ἐν Καρίᾳ. 4. ἐν Παφλαγονίᾳ, πατρὶς τῆς ἁγ. Βαρβάρας. 5. ἐν Πισιδίᾳ. 6. ἐν Κολχίδι. 7. ἐν Παλαιστίνῃ. 8. ἐν Μακεδονίᾳ ἐπὶ τοῦ Στρυμωνικοῦ κόλπου. Τὴν πόλιν ἐπισκέφθη ὁ ἅπ. Παῦλος (Πράξ. 16,11).

Νεγρᾶ: πόλις τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας, ἐν ἣ ἤθλησεν ὁ ἅγιος μάρτυς Ἀρέθας. (Ὀκτ. 24).

Νεῖλος: ὁ μέγας ποταμὸς τῆς ΒΑ Ἀφρικῆς. Διασχίζει τὴν Νουβίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Νεοκαισάρεια: πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐπὶ τῆς παλαιᾶς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Κάβειρα. Ἐδρα Ἐπισκοπῆς.

Νεότακος: ὄρος ἐν Εὐβοίᾳ, ἐν ᾧ ἠσκήθη ὁ ὅσιος Νικόλαος (Αὐγ. 23).

«Νηκιδάτου»: ἱερὰ Μονὴ τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νικομηδείας, ἣν συνέστησε Στέργιος ὁ Μάγιστρος. Οὗτος καταγόμενος ἐκ τοῦ χωρίου Νικήτεια τῆς Παφλαγο-

νίας ἔδρυσεν τὴν Μονήν, εἰς Κρήτην δὲ εὐρισκόμενος («ἐπὶ ἀποστολῇ» ἐκοιμήθη ἐκεῖ καὶ ἐτάφη εἰς τὴν Μονὴν Μαγίστρου).

Νητρία [Νιτρία]: ὄρος καὶ βαθυπέδον ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς τὴν Λιβυκὴν ἕρημον. Μία τῶν περιφημότερων κοιτίδων τοῦ Χριστιανικοῦ ἀσκητισμοῦ. Ἡσκήτευσαν, ἐν Σκήταις καὶ Κελλίοις, πλείονες τῶν 5.000 μοναχῶν. Ἐκεῖ ἠγίασεν ὁ ἄββᾶς Ἀμμούν καὶ ὁ ἄββᾶς Παμβῶ. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος θέλων νὰ ἐκδικηθῇ τὸν πρεσβύτερον Ἰσίδωρον, τὸν ἐλέγχοντα αὐτόν, καὶ στηριζόμενον εἰς τὰ μοναχικὰ τάγματα τῆς Σκήτῆως, ἀπέστειλε στρατιώτας καὶ κατέκασαν ἐντός τῶν Καλυβῶν αὐτῶν συμποσομένους περὶ τὰς δέκα χιλιάδας (Ἰουλ. 10).

Νικάνορος μονή: (Ζάβορδας), ἐν τῇ Ἰ. Μ. Γρεβενῶν, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀλιάκμονος, ἐπάνω εἰς τὸ Κονιβό (Καλλίστρατον) ὄρος (ἐκ τοῦ ἀσκητοῦ Καλλιστράτου), πλησίον τοῦ χωρίου Ζάβορδα. Ὁ ὅσιος Νικάνωρ ἔδρυσεν τὴν Ἰ. Μονὴν Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, τὴν φερομένην σήμερον ἐπ' ὀνόματί του (Αὐγ. 7).

Νικομηδεία: ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὸ ΒΔ ἄκρον αὐτῆς. Πρωτεύουσα τοῦ ὁμώνυμου ἀνατολικοῦ βασιλείου. Ἡ πόλις ἡ ὁποία ἐποτίσθη μετὰ τὸ αἶμα 45.480 Μαρτύρων: Ὁ ἅγιος Παντελεῆμων καὶ 1003 (Μαρτ. 7), καὶ ἕτεροι 10.000 (Μαρτ. 18) καὶ ἕτεροι 3.608 (Σεπ. 4) καὶ ἕτεροι 366 (Αὐγ. 31) καὶ ἕτεροι 500 (Δεκ. 24) καὶ ἕτεροι 20.000 (Δεκ. 29), μετὰ φρικτὰ βασανιστήρια ἐτελειώθησαν ἐν τῇ πόλει.

Νικόπολις: πόλις: 1. τῆς Συρίας εἰς Κιλικίαν. 2. τῆς Μακεδονίας παρὰ τὸν Νέστον. 3. τῆς Ἡπείρου παρὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, εἰς τὴν παραλίαν ἐναντι τῆς νήσου Λευκάδος, ὅπου σήμερον ἡ Πρέβεζα. Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἀπέστειλεν ὁ ἅπ. Παῦλος τὴν πρὸς Τίτον ἐπιστολὴν (Τιτ. 3,12).

Ἐκ τῆς ἐν Ἑλλάδι Νικοπόλεως κατήγετο ὁ ἱερομάρτυς ἅγιος Ἐλευθέριος, πάπας Ρώμης (Μαΐου 26), διετέλεσαν δὲ ἐπίσκοποι αὐτῆς οἱ ἅγιοι Ἠλιόδωρος, Δονάτος, Ἀττικὸς (Ἰουλ. 13) καὶ Ἀναστάσιος (Ὀκτ. 11).

Νίσιβις ἢ Ἀντιόχεια Μυγδονίας: εἰς τὰ σύνορα Βυζαντινοῦ καὶ Περσικοῦ Κράτους ἐν Μεσοποταμίᾳ.

Νίσυρος: νῆσος τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, μία τῶν Δωδεκανήσων, μεταξύ Τήνου καὶ Κῶ, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ νεομάρτυς Νικήτας (Ἰουν. 21).

Νοτενῶν ἱερὰ Μονή: ἐν τῇ Ἰ.Μ. Πατρῶν, εἰς τὰς ὑπὸ νεφέλαις τοῦ Ἐρμάνθου. Ἐν αὐτῇ ἤθλησεν ἀσκητικώτατα ὁ ἡγούμενος Ἰωακείμ (Ἰουλ. 3), ὅστις 10 ἔτη ἀπὸ τῆς κοιμήσεώς του ἀνεκρήχθη ἅγιος.

Νύσσα (Νίσσα): 1. παλαιὰ πόλις τῆς Καππαδοκίας, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἧτις συνδέει τὴν Ἄγκυραν πρὸς τὴν Καισάρειαν, πατρὶς Γρηγορίου τοῦ Νύσσης. 2. τῆς Καρίας. 3. τῆς Λυκίας.

Ὀδησσός: 1. πόλις καὶ λιμὴν τῆς Οὐκρανίας ἐπὶ τῆς ΒΑ ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου. 2. ἀρχαία πόλις ἐν Θράκῃ ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἢ νῦν Βάρνα.

Ὀλυμπος: Α'. Ὀνομασία ὁρέων τῆς Μ. Ἀσίας. 1. Μυσίας, ἐγγὺς τῆς Προύσσης, τουρμιστὶ λεγόμενον Κεσσίς-Ντάγ, ἧγουν «βουνὸν τῶν καλογῆρων». Ἐπάνω εἰς αὐτὸ εὐρίσκοντο αἱ περίφημοι μοναὶ τοῦ Ἀυξεντίου, τῶν Καθαρῶν, τοῦ Συγκέλλου, καὶ ἄλλαι. Εἰς αὐτὸ ἤσκησαν, μεταξύ πολλῶν ἄλλων ὁσίων πατέρων, Ἰωαννίκιος ὁ Μέγας, Μιχαὴλ ὁ Μακένιος, Γρηγόριος ὁ Δεκαπολίτης, Πέτρος ὁ ἀπὸ στρατιωτῶν, Εὐστράτιος ὁ θαυματουργός, Γεώργιος ὁ Λημνιώτης, Νεόφυτος ὁσιομάρτυς, Εὐθύμιος ὁ Νέος καὶ Ὀσιος Ἀθανάσιος, πρὶν ἢ ἀσκητεῦσθαι

εἰς Ἀθῶνα. Ἐμόνασαν δὲ ἐν Ὀλύμπῳ ἢ ὅσια Ἄννα ἢ ἐπονομασθεῖσα Εὐφημιανὸς (Ὀκτ. 29), Δουκᾶς ὁ Στυλῆτης καὶ ἄλλοι. 2. Βιθυνίας. 3. Ἰωνίας, παρὰ τὴν Σμύρνην. 4. Λυκίας εἰς Ν.Δ. Μ. Ἀσίαν. Β'. Ὀνομασία διαφόρων ὁρέων τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἐπισημότερον καὶ ὑψηλότερον τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, κείμενον κατὰ τὰ ΒΑ ὄρια, τῆς Θεσσαλίας, τὴν ὁποίαν χωρίζει ἀπὸ τῆς Μακεδονίας. Εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ μέγα καὶ περιβόητον ὄρος τῆς ἀρχαίας εἰδωλοατρείας. Κατωκλήθη ἀπὸ ἀσκητᾶς, ἐν οἷς καὶ ὁ ὄσιος Διονύσιος, ὁ ἐν Ὀλύμπῳ.

Ὀμαλῶν: ἱερὰ μονὴ παρὰ τὰ Βαλσαμάτα τῆς Ἰ.Μ. Κεφαλληνίας. Ἐν αὐτῇ ἀσκητικῶς ἤθλησεν ὁ ὄσιος Γεράσιμος καὶ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον ἐν ἀκεραιότητι διατηρεῖται (Ὀκτ. 20 καὶ Αὐγ. 16).

Ὀνωριάς: βυζαντινὴ ἐπαρχία ἐπὶ τοῦ Δ Πόντου. Περιελάμβανε τὴν περιοχὴν τῆς σημερινῆς Κασταμονῆς.

«Ὄξεϊα πέτρα»: 1. βουνὸν ὑψηλὸν (ἀυτέρωρον) καὶ κρημνώδες ἢ «βουνὸν τοῦ ἀετοῦ», πλησίον τῆς Χαλκηδόνος. 2. Ἄκατοικητος νῆσος τῆς Προποντίδος, ἐν τῇ συστάδι τῶν πριγκηποννήσων.

Ὀρόβων μονή: ἐκπαιδευτήριον ἀσκήσεως (Ὀρόβια) ἀρχαία πόλις τῆς Εὐβοίας).

Ὀυάκ: πόλις Φιλαδελφείας ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἐν ἣ ἤθλησε μαρτυρικῶς ὁ ὄσιος Παχώμιος (Μαΐου 21).

Παμφυλία: παράλιος νοτιὰ περιοχὴ τῆς Μ. Ἀσίας, μεταξύ Λυκίας καὶ Κιλικίας καὶ Πισιδίας. Πρωτεύουσα τῆς Παμφυλίας ἦν ἡ Πέργη. (Πράξ. 14,24).

Παναριτίου (ἡ ἁγίου Θεοδοσίου): μονὴ ἐν τῇ κοινότητι Παναριτίου τῆς Ἰ. Μ. Ἀργολίδος, ἐν ἣ ἤθλησεν ὁ ὄσιος Θεοδόσιος.

Στὸ περιθώριον τῆς Ἁγίας Γραφῆς

«ΤΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΛΕΓΕΙ ΤΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ»

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη (κεφ. 6' καὶ 7'), περιλαμβάνονται προσωπογραφίες ἐφ' ἑπτα ἐπισκόπων (Ἀγγέλων, ὅπως λέγονται στὸ ἱερὸ κείμενον). Εἶναι καμωμένες μετὰ τὸν χρωσιῆρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Θὰ μοροῦσαμε, χρησιμοποιῶντας τὴ γλῶσσα τοῦ Ἰωάννη, νὰ δάλουμε πάνω σ' αὐτὲς τὸν γενικὸ τίτλον: «Τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις» (6' 7).

Πραγματικά. Ἄν καὶ ἀποστολέας αὐτῶν τῶν μηνυμάτων - προσωπογραφιῶν εἶναι ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἰησοῦς, εἶναι καὶ λόγοι τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος. Τοῦ τρίτου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, πὸν ὀδηγεῖ τὴν Ἐκκλησίαν «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (Ἰω. ιστ' 13), μένοντας μέσα της μετὰ τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, ἀέναντος ἐμπνευστῆς, σηρικτικῆς καὶ ἐλεγκτικῆς της.

Πρόκειται γιὰ προσωπογραφίες πιστῆς σὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα. Ἀφοροῦν ἐπισκόπους πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πὸν ζοῦσαν κατὰ τὰ ἀρχαῖκα χρόνια τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ καθένας ἔχει προτερήματα καὶ ἐλατιώματα. Τὸ Πνεῦμα τὰ ὑπογραμμίζει, ἐξαίροντας τὰ μὲν, σὴνλιτεῦντας τὰ δέ. Εἶναι ἰδιότητες, φωτεινῆς ἢ σκιερῆς, πὸν ἀπαντῶνται σὲ ὅλους τοὺς καιροὺς, ἀνάμεσα σὺς ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας. Ἄρα, ἡ ὑπόμνησή τους διδάσκει καὶ σὺν δικὸν μας καιρὸν. Αὐτὴ ἡ Πούλια, πὸν ἀναδύεται ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, φωτίζει μετὰ ποιμαντικὰ διδάγματα κάθε ἐποχῇ καὶ κάθε τόπον.

Γιατί κάθε εποχή και κάθε τόπος ἐμπίπτουν στήν περιπτωσιολογία τῆς Ἀποκάλυψης. Τὰ μηνύματά της δὲν ἐξάντηλησαν τὴ σημασία τους σιτὸς ἀποστολικὸς χρόνος, σὴν ἀγῆ τοῦ χριστιανισμοῦ. Τὴ διατηροῦν καὶ γιὰ μᾶς.

Χρήσιμο λοιπὸν εἶναι νὰ μελετᾶμε μ' αὐτὸ τὸ πρῶμα «αἱ τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις» ἐδῶ. Γιατί τὸ λέγει καὶ σὲ πολλοὺς ποιμένες σημερινούς. Εἶναι ἓνα θέμα ἀθάνατο, πάντα καὶ παντοῦ ἐπίκαιρο.

Α'

Πρῶτος ἀκροατὴς εἶναι ὁ «Ἄγγελος» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου.

Ἄς συνακροασθοῦμε μαζί του τὸν Παράκλητο.

«Οἶδα τὰ ἔργα σου καὶ τὸν κόπον σου καὶ τὴν ὑπομονήν σου καὶ ὅτι οὐ δύνη βαστάσαι κακοὺς καὶ ἐπειράσας τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς ἀποστόλους εἶναι καὶ οὐκ εἶσι καὶ εὔρες αὐτοὺς ψευδεῖς».

Καλὸς λοιπὸν καὶ ἀξιέπαινος ποιμενάρχης. Τί τὸν στολίζουν; Ἔργα, κόπος, ὑπομονή, πρῶτα. Καρποφόρος ἢ διακονία του. Τὴ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι. Ἀλλὰ τὴ βλέπει καὶ ὁ Θεός. Καὶ δίκαιος ὅπως εἶναι, τὴν ἀναγνωρίζει. Ἐπανηκεῖ ἔτσι ἐδῶ τὸ «εὔ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ» τῆς Παραβολῆς τῶν ταλάντων.

Ἀγῶνας γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία ἔπειτα. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἐφέσου μεριμνᾷ γι' αὐτή. Προσασπίζει τὴν ἀλήθεια, φυλάγοντας τὸ ποίμνιό του ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς της. Ἀντιμετωπίζει θαρραλέα, μὲ θεία φώτιση, κάποιους ψευδαποστόλους, πὸ μὲ ἀμφίασμα τοῦ ψεύδους λόγους χριστιανοφανεῖς, ἐπιδιώκουν νὰ χαλάσουν τὴν πίστη. Ἀποδείχνει τὴν ἀπάτη τους. Ξεγυμνῶναι τὴν ὑποκρισία τους. Καὶ ἐμφανίζοντας τὴν ἀσχήμια τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς τους σὲ τὸ ποίμνιο, τοὺς κάνει, ὅπως καὶ εἶναι, ἀποκρουστικούς. Ἔτσι, οἱ ψυχὰς τοὺς ἀποφεύγουν. Καὶ δὲν πατοῦν πάνω στὰ καλοστημένα δόκανα τῆς πλάνης.

«Καὶ ὑπομονὴν ἔχεις καὶ ἐβάστασας διὰ τὸ ὄνομά μου καὶ οὐ κεκοπίακας».

Δὲν φειδωλεύεται τὸν ἔπαινο τὸ Πνεῦμα. Χαρά του εἶναι νὰ τὸν ἐπαναλαμβάνη. Σὲ τί ἄλλο ἀρέσκεται παρὰ στὸ νὰ βλέπη ποιμένες ζηλωτὲς, ἀποδοτικούς, ἀκαμάτους; Καί, πρὸ παντός, πρωταθλητὲς τῆς ὑπομονῆς. Δύσκολο τὸ ἔργο τους, πολλὰς οἱ ἀντιξοότητες. Καὶ ὅμως, δὲν χάνουν τὴ θεία αἰσιοδοξία γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν, πού τοὺς ἔχει ἐμπιστευθῆ ὁ Κύριος. Ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρετὲς, πράγματι, ἡ ὑπομονὴ εἶναι τὸ πιὸ ἴμορφο ἄνθος τῆς πίστεως. Ἡ βεβαίωσή της, ὁ θρίαμβός της.

Τί ὑπομονὴ ἔδειξε ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἐφέσου; Ἀσθμαίνουσα, ἀγχώδη, ἔτοιμη κάθε φορὰ νὰ λιποθυμήσῃ; Ὁχι, ἀλλὰ τὴν ὑπομονὴ τοῦ «Ἰλαροῦ δότου», πού ἀγαπᾷ ὁ Θεός. Μιὰν ὑπομονὴ ἀνάλαφρη, ἀκούραστη, χαρωπὴ. «Καὶ οὐ κεκοπίακας». Καὶ ὅμως δὲν ἀπόκαμες. Φτερὰ ἀετοῦ εἶχε ἡ ὑπομονὴ σου.

«Ἀλλὰ ἔχω κατὰ σοῦ, ὅτι τὴν ἀγάπην σου τὴν πρώτην ἀφῆκας».

Καὶ ὅμως σοῦ καταλογίζω, πολὺ σοβαρό. Ὅτι παράτησες τὴν πρώτη σου φλόγα, τὴν πρώτη ἀποστολικὴ σου ὁρμή. Ἐπεσε ἡ θερμοκρασία τῆς καρδιάς σου. Ξέρω πὼς αὐτὸ εἶναι ἀνθρώπινο. Ὁ καιρὸς φθείρει κάποτε καὶ τὴν ἀρετὴ. Ὅμως δὲν παύει αὐτὸ σου τὸ ἐλάττωμα νὰ εἶναι μιὰ πώση, πού δὲν τὴν ἀνέχομαι σ' ἓνα ζηλευτό μου ἐργάτη.

«Μνημόνευε οὖν πόθεν πέπτωκας καὶ μετανόησον καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποίησον· εἰ δὲ μὴ, ἔρχομαί σοι ταχὺ καὶ κινήσω τὴν λυχνίαν σου ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς, ἐὰν μὴ μετανοήσῃς».

Βυθοσκόπησε τὸν ἑαυτό σου, βρὲς τὶς βαθειὰς αἰτίες, πού ἀπεργάσθησαν τὴν πώση σου. Βρὲς τις καὶ ἐξαφάνισέ τις μὲ τὴ μεταμέλεια. Κάψε αὐτὲς τὶς ρίζες μὲ τὴ φωτιὰ τῆς ἀνανηψίας σου. Γιατί, ἀλλιῶς, γρήγορα θ' ἀποφασίσω τὸ παραμέρισμά σου ἀπὸ τὴ θέση πού σοῦ ἔδωσα. Βδελύσσομαι τοὺς ἀ-

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ἄπειροι εἶναι αἱ ὀνομασίαι τῆς Παναγίας εἰς τοὺς ὕμνους τῆς Ὁρθοδοξίας ἡμῶν. Διὸ καὶ πολυὺν ἄριθμον καλεῖται αὕτη «Ὀλόφωτε σκηνὴ θεοδόμητε, λυχνία κατὰ χρόνους, στάμνε, κιβωτὴ, θεοκατοίκητε ναεὶ, ξενοβλάστητε ράβδε, Μητρὰνανδρε, τοὺς σοὺς ἱκέτας ἡμᾶς πολυὺν ἄριθμον Κόρη διαφύλαίτε...» (Ἄρλ. 23, ζ). Διὰ τὴν ἀγιότητά της ὑμνεῖται ὡς ἁγία, παναγία, πάναγνος, πανάμωμος, ἀμίαντος, ἀμώμητος, παναμώμητος, ἄμωμος, ὑπεράμωμος, ἄσπιλος, πανάσπιλος, ἁγίασμα κλπ. Ὡς τὸν Μακάριον τεκοῦσα, καλεῖται μακαρία, παμμακάριστος, ἀειμακάριστος, Θεομακάριητος κλπ. Ἐγκωμιάζεται καὶ ὡς φῶς, φωτοδόχος, φωτισμός, φέγγος, φωτοκνήτωρ, φωτιστικός, ἀσὴρ, λυχνία, αὐγὴ κλπ. Ὡς τὸν θησαυρὸν τῶν αἰώνων γεννήσασα, καλεῖται καὶ θησαυρός, θησαυρισμα, ἄβυσσος δωρημάτων, κειμήλιον. Δόγω ἐλλείψεως χώρου θὰ ἀναφερθῶμεν κατωτέρω εἰς ὀλίγας τοιαύτας ὀνομασίας.

Α Γ Ι Α Σ Μ Α

Ἁγίασμα ὀνομάζει ὁ εὐσεβὴς λαὸς μας τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ, τὸ ὁποῖον διατηρεῖται ἄσηπτον ἐντὸς ὑαλίνου δοχείου ἐπὶ ἔτη, ἕνεκα τῆς ἁγιαζούσης αὐτὸ θείας δυνάμεως. Ἁγιασμὸς ἐπίσης καὶ, κατὰ πληθυντικόν, ἁγιάσματα καλοῦνται διάφοροι πηγαί, ἔχουσαι τὴν θαυματουργικὴν

μαρτυροῦς, ἀλλὰ δὲν ὑποφέρω καὶ τοὺς καλοῦς, ποὺ δὲν γίνονται διαρκῶς πρὸ ἐνάρετοι.

«Ἀλλὰ τοῦτο ἔχεις, ὅτι μοσεῖς τὰ ἔργα τῶν Νικολαϊτῶν, ἃ κἀγὼ μισῶ».

Ἄλλὰ εἶναι καὶ κάτι ποὺ μὲ κάνει νὰ σὲ βλέπω μὲ ἐπιείκεια. Κάτι, στὸ ὁποῖο μένεις πάντα φλογερὸς ὑπηρετῆς μου, κοινωνὸς ἄξιος τῶν αἰσθημάτων μου. Τὸ μῖσος σου γιὰ τὰ ἔργα τῶν φιλοῦλων αἰρετικῶν, τῶν Νικολαϊτῶν. Μῖσος κοινὸ μὲ τὴ δική μου ἀποστροφή ἀπέναντί τους. Ἡ ἀγάπη σου γιὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν σὲ σώζει, παρὰ τὸ ὅτι τὰ ἔργα σου εἶναι φτωχότερα ἀπ' ὅσο σοῦ ἔπρεπαν.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

χάριν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ πρὸς θεραπείαν τῶν προστρεχόντων μὲ πίστιν εἰς αὐτὰς ἀσθενῶν χριστιανῶν.

Ἐπίκλησις ἁγίασμα ὀνομάζουσι καὶ τὴν Παναγίαν καὶ οἱ ὀρθόδοξοι ὕμνοι τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ δὴ νοητὸν «Ἐπίκλησις νοητὸν καὶ ἄψαυστον ἱλαστήριον, λυχνίαν χρυσοειδή καὶ τράπεζαν ἔμφυχον τὸν ἄρτον βαστάσασαν τῆς ζωῆς, Παρθένε, οἱ πιστοὶ σε ὀνομάζομεν»¹.

Πρώτη, μεταξὺ τῶν πολλῶν ὀνομασιῶν τῆς Παναγίας, ἡ λέξις ἁγίασμα. Ἐπίκλησις, μὲ τὴν χάριν τῆς, ὅσους τὴν τιμοῦν. Κατ' ἐξοχὴν ἁγίαν διαγωγὴν εἶχεν ἡ Παναγία, διὰ τοῦτο ἀκριδῶς ἔγινε καὶ καθαρὸν ἁγίασμα τοῦ Δεσπότη τοῦ πάντων Χριστοῦ. «Νέαν σκηνὴν σε, Παρθένε, κατανοοῦμεν καὶ καθαρὸν ἁγίασμα τοῦ πάντων Δεσπότη»². Νοητὸν λοιπὸν ἀλλὰ καὶ καθαρὸν ἁγίασμα καὶ τοῦ Θεοῦ ἁγίασμα. «Ποίαις οἱ εὐτελεῖς χεῖρες (μὲ ποῖα χεῖλη οἱ μηδαμνοὶ) μακαρίσωμεν τὴν Θεοτόκον τὴν τιμιωτέραν τῆς κτίσεως καὶ ἁγιωτέραν ὑπάρχουσαν, Χερουβὶμ καὶ πάντων τῶν Ἀγγέλων τὸν θρόνον τοῦ Βασιλέως τὸν ἀσάλευτον τὸν οἶκον ἐνῶ (εἰς τὸν ὅποιον) κατώκησεν ὁ Ὑψίστος τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου τοῦ Θεοῦ ἁγίασμα»³. Ὑπερέχει τῆς κτίσεως ὁλοκλήρου καὶ πάντων τῶν Χερουβὶμ καὶ τῶν Ἀγγέλων ἡ Παναγία!

Ἐγίνε θρόνος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ οἶκος εἰς τὸν ὅποιον κατώκησεν. Ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία ἁγίασμα τοῦ Θεοῦ καὶ δόξης ἁγίασμα. «Ἡ τοῦ Θεοῦ ἀμνάς ἢ ἄσπιλος (ἢ τελείως ἀναμάρτητος), ἢ περιστέρα ἢ ἀμόλυτος, ἢ Θεοχώρητος σκηνὴ (αὐτὴ ἢ ὁποῖα ἐχώρησε τὸν Θεὸν ἐντὸς τῆς), τὸ τῆς δόξης ἁγίασμα, ἐν σκηνώματι ἁγίῳ κατοικεῖν ἠρετίσαστο (μέσα εἰς σκηνώμα ἁγιον ἐξέλεξε νὰ κατοικήσῃ)»⁴. Τὸ ἁγιον αὐτὸ σκηνώμα εἶναι τὰ ἅγια τῶν ἁγίων (τὸ ἱερὸν) τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, ὅπου ἔμεινε ἐπὶ ἔτη τὸ ἁγίασμα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἡ Παναγία. Δόξης ἁγίασμα καὶ ἐνδοξον ἁγίασμα. «Ἐπίκλησις ἐνδοξον καὶ ἱερὸν ἀνάθημα σήμερον ἡ Παναγία Παρθένος ἀνατεθεῖσα ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Θεοῦ τῷ παμβασιλεῖ ἡμῶν Θεῷ μόνῳ συντηρεῖται (ἐκεῖ) ὡς εἶδεν αὐτὸς»⁵. Τὴν ὑπηρετοῦν Ἀγγελοι, διότι προορίζεται, μετὰ τὴν ἐξοδὸν ἐκ τοῦ ναοῦ, νὰ γίνῃ τοῦ Θεοῦ Μητέρα. Τὸ μυστήριον τοῦτο ἄγνοοῦν καὶ αὐταὶ αἱ Ἀρχαγγελικαὶ Δυνάμεις. Ἦλθεν ἡ στιγμή κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐνδοξον ἁγίασμα - Παναγία ἔγινε τοῦ Θεοῦ Μητέρα, τὸ καθαρῶτατον

1. Αὐγ. 9, ΣΤ' (ὠδή).

2. Νοεμ. 23, δ'.

3. Αὐγ. 15, ἐσπέρας.

4. Νοεμ. 21, γ'.

5. Νοεμ. 21, ε'.

καὶ περιφανὲς ἀγίασμα· «Σήμερον τὸ καθαρώτατον ἀγίασμα, ὡς τριετίζουσα δάμαλις εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσάγεται· ταύτη ἐκβοήσωμεν (εἰς αὐτὴν ἄς ἀναφωνήσωμεν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας), ὡς ὁ Ἄγγελος· Χαῖρε μόνη ἐν γυναιξίν εὐλογημένη»⁶ καὶ «Χαῖρε Δέσποινα Παρθένε, χαῖρε πάναγνε, χαῖρε δοχεῖον Θεοῦ... ὄρος ἅγιον, περιφανὲς ἀγίασμα καὶ νυμφῶν ἀθανασίας»⁷. Τὰ «Χαῖρε» ἀπευθύνουν χεῖλη ἁμαρτωλὰ πρὸς τὸ καθαρώτατον καὶ περιφανὲς ἀγίασμα - Παναγίαν, ζητοῦντα καὶ βοήθειαν καὶ ἀγιασμόν, ἀφοῦ τὴν ἀποκαλοῦν ἀγίασμα. Τὴν πιστεύουν ὡς πηγὴν ἀγιάσματος, θαυμάζουν τὴν παρθενίαν τῆς, τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν ἀγιότητά τῆς. Δὲν μένουν ὅμως μὲ τὸν θαυμασμόν, ἀλλὰ σφόδρα ἐπιθυμοῦν καὶ ἀγωνίζονται νὰ τὴν μιμηθοῦν. Ἀπόδειξις· ἡ προσέλευσις τῶν εἰς τὸν ναὸν τῆς, οἱ ὕμνοι τοὺς ὁποίους ἀπευθύνουν καὶ ἡ προφορὰ τῶν φράσεων «καθαρώτατον καὶ περιφανὲς ἀγίασμα».

Δὲν καλεῖται, λοιπόν, ἡ Παναγία ἀπλῶς ἀγίασμα⁸, ἀλλὰ νοητὸν ἀγίασμα, ἀγίασμα καθαρὸν, Θεοῦ ἀγίασμα, τὸ τῆς δόξης ἀγίασμα, ἐνδοξον ἀγίασμα, καθαρώτατον καὶ τέλος περιφανὲς ἀγίασμα. Ἀπὸ τὴν πηγὴν τῆς ἀγιότητος - Παναγίαν τρέχει ἀκαταπαύστως ἀγιασμὸς θεῖος, οὐράνιος. Μακάριοι ὅσοι δεχθοῦν τὰς εὐεργεσίας τῆς! Εὐτυχεῖς ὅσοι λάβουν δῶρα ἀπὸ τὴν ἄβυσσον δωρημάτων! Ὅσοι ποθοῦν νὰ ἀγιασθοῦν καὶ νὰ ὀδηγηθοῦν εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἄς προσέξουν εἰς τὸ ἀγίασμα τοῦ κόσμου ὀλοκλήρου. Δέχεται κάθε βασανισμένην ψυχὴν. Τὴν ἀναπαύει, τὴν δροσιζει ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγιάζει. Ἀρκεῖ ἡ πίστις. Δὲν νοεῖται ὅμως πίστις χωρὶς ἀγαθοεργίαν. Νοεῖται δὲ ἀγαθοεργία, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δίδῃ, εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας, ἀπὸ τὰ πολλὰ του πολλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ὀλίγα του ὀλίγα. Ἐὰν οὐδὲν ὀβολὸν ἔχη νὰ δώσῃ, ἄς προσφέρῃ εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀγάπης τὸν ὠραῖον τρόπον συμπεριφορᾶς, τὸν ὠφέλιμον λόγον, τὸ καλὸν παράδειγμα ἐντίμου καὶ νομοταγοῦς πολίτου. Τότε δύναται νὰ ἀναφωνῇ μετὰ τοῦ ὕμνωδου· «Ἀναφανείσα τῶν Χερουδίμ καὶ τῶν Σεραφίμ ὡς ἀληθῶς ἀγιωτέρα Πανάμωμε, πάντας τοὺς πιστῶς σε νῦν μακαρίζοντας ἀγιάσον καὶ σῶσον τῇ μεσιτείᾳ σου»⁹. Δύναται νὰ ζητῇ τὸν ἀγιασμόν καὶ τὴν σωτηρίαν του ἀλλὰ καὶ τὸν ἀγιασμόν καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων πιστῶν.

ΑΡΙΣΤ. ΠΑΓΛΟΥ

6. Νοεμ. 21 - αἶνοι.

7. Μαρτ. 25, ζ'.

8. Μαρτ. 25, θ'. «Δανιὴλ σὲ ὄρος καλεῖ νοητὸν Γεννήτριαν Θεοῦ ὁ Ἦσατας· ἐλπεῖ δὲ ὡς πόντον Γεδεών· ὁ Δαυτὸ δὲ Ἄγίασμα φάσκει».

9. Ὀκτ. 19, ε'.

ΤΟ ΔΩΡΟ ΤΗΣ ΓΗΣ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ

«... Καὶ σὺ Γιὲ καὶ Θεέ μου
παράλαβέ μου τὸ πνεῦμα».

Τόττε ὁ ἀγγελικὸς κόσμος, κατερχόταν στὴ γῆ
γιὰ νὰ ἀναγγείλῃ στὴν κόρη τῆς Ναζαρέτ, τὸ δῶρο
τοῦ Οὐρανοῦ στὴ γῆ —τὴ σάρκωση τοῦ Θεοῦ—
τὴ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Ἡ Μαρία δεχόταν τὸ ἄγγελμα καὶ ἀξιώνονταν
νὰ κρατήσῃ στὴν ἀγκαλιά της τὸ πολύτιμο δῶρο, τὸν
Ἰησοῦ.

Τὸ πρῶτο βῆμα τὸ ἔκανε ὁ οὐρανός. Ὁ Θεός
ἔστειλε τὸ γιὸ τοῦ γιὰ νὰ συμφιλιώσῃ τὸν οὐρανὸ
μὲ τὴ γῆ.

Σήμερα, ὁ ἴδιος ἀγγελικὸς κόσμος, ὑποδέ-
χεται τὸ δῶρο τῆς γῆς στὸν Οὐρανὸ —τὴν
πρέσβειρα τῶν ἀνθρώπων— τὴν Παναγία. Ὁ Ἰησοῦς
δέχεται τὸ δῶρο τῆς γῆς, τὴν Παναγία - Μητέρα του.

Ἡ συμφιλίωση πιά ἔχει συντελεσθῆ. Ἡ Σταυρικὴ
θυσία συνέδεσε τὸν ἀποστάτη ἄνθρωπο μὲ τὸν Θεό.
Καὶ τώρα ἡ Παναγία ἀνεβαίνει στὸν Οὐρανὸ γιὰ νὰ
πρεσβεύῃ γιὰ τὴν αἰώνια εὐνοια τοῦ οὐρανοῦ στὴ γῆ.
Γιὰ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀνθρώπων στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Τοῦτο τὸ μεγάλο γεγονός γιορτάζουμε σήμερα.

Κι ὁ Θεός δὲν δέχθηκε ἀπλῶς τὴν Παναγία σὰν
πρέσβειρα, μὰ τὴν διάλεξε γιὰ τοῦτο τὸ ρόλο της ἀνά-
μεσα ἀπ' ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Κάθε χρονιά πού γιορτάζουμε τοῦτο τὸ γεγονός,
θὰ πρέπει νὰ στεκόμαστε γιὰ λίγο μπροστὰ στὴ μορφὴ
της, γιὰ νὰ βλέπουμε τίς ἀρετές, πού τὴν ἀνέδειξαν
μοναδικὴ γυναῖκα, Μητέρα τοῦ Θεοῦ .

Ἡ Γέννησή Της

Οἱ γονεῖς τῆς Μαρίας Ἰωακείμ καὶ Ἄννα χρόνια προσεύχονται. Ὡς τὰ βαθιὰ γεράματα ὁ Θεὸς δὲν ἐκπληρώνει τὴν ἐπιθυμία τους. Φαίνεται σὰν νὰ μὴν προσέχη στὶς προσευχές τους. Ἄλλ' «ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν».

Τότε πού τὸ γεγονός φαινόταν ἀδύνατο, τότε ἡ στεριότητα τῆς Ἄννας ἐξαφανιζόταν. Τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ ἦλθε. Ἐγεννήθη ἡ Μαρία.

Μαρία σημαίνει τὴν ἰσχυρὴ ἐλπίδα, τὸ δῶρο, τὴν ὠραία.

Ἡ πίστη ἡ μεγάλη, ἡ ἀρετὴ τῶν θεοπατόρων Ἰωακείμ καὶ Ἄννας ἐνίκησε. «Στείραι, ἀνακράζει ὁ ἱερὸς Δαμασκηνός, ρίψτε τὸ βλέμμα σας στὴν πρώτη στεῖρα ἢ ὁποία ἐγέννησε τὴν Μαρία καὶ γεμίσατε ἀπὸ ἐλπίδα», «ἡ γέννησίς σου Θεοτόκε χαρὰν ἐμήνυσε πάση τῇ οἰκουμένῃ».

Ποῦ νὰ φαντάζονταν οἱ γονεῖς γιὰ ποιά μεγάλη ἀποστολὴ προώριζε ὁ Θεὸς τὴν κόρη τους! Ἦταν ἀδύνατο νὰ φαντασθοῦν ὅτι τοὺς δόθηκε κόρη, ὅμοια μὲ τὴν ὁποία οὔτε εἶχε γεννηθῆ οὔτε καὶ θὰ γεννιόταν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ἀναφωνεῖ: «Νεᾶνις εἰς φῶς ἦλθε, πού ἀστράπτει λαμπρότερον καὶ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος. Βρέφος ἀπὸ τὴν στεῖρα ἔλαμψε».

Δὲν ξέχασαν οἱ γονεῖς τὴν ὑπόσχεσι. Ὁδηγοῦν καὶ ἀφιερώνουν τὴν Μαρία στὴν Ἐκκλησία. Ἀργότερα, τὴν πειθαρχία αὐτῆ, τὴν ἔδειξε καὶ ἡ Παναγία. Εἶπε στὸν ἄγγελο· «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμα σου» (Λουκ. α' 38).

Κοντὰ στοὺς γονεῖς τῆς καὶ μέσα στὸ ναὸ ἔμαθε νὰ προσέχη τὴν ψυχὴ τῆς. Ὁ Θεὸς καὶ τὸ θέλημά του ἦταν γι' αὐτὴν τὸ πᾶν. Καὶ σ' αὐτὸ παίζει μεγάλο ρόλο

ή μελέτη τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Τὸ περιβάλλον τῆς, οἱ γύρω ἄνθρωποι, τὰ καθημερινὰ γεγονότα τὰ ἔβλεπε καὶ τὰ ἔκρινε σύμφωνα μὲ τὴν Ἀγία Γραφή.

Ἐκτακόσια χρόνια κύλισαν ἀπὸ τότε, πού ὁ μέγας Ἡσαΐας διεκήρυξε ὅτι «ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται Υἱὸν καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς» (Ματθ. α', 23).

Ὁ κόσμος μὲ ἀγωνία περίμενε, καὶ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ καταφθάνει στὴ γῆ. Ποῦ κατευθύνεται κανεὶς δὲν τὸ γνωρίζει. Καὶ νά! ὁ Ἀρχάγγελος, χωρὶς νὰ σταματήσει σὲ πόλεις μεγάλες καὶ ἀνάκτορα ἀρχοντικά, πετᾷ πρὸς τὴν ἄσημη Ναζαρέτ. Ἐκεῖ βρισκόταν ἡ ἐκλεκτή. Ἐκεῖ ἦταν ἡ Παρθένος, τὴν ἀγιότητα τῆς ὁποίας δὲν εἶχε πετύχει νὰ θίξη ὁ πονηρός. Σ' αὐτὴ τὴν πτωχὴ καὶ ἄγνωστη στοὺς μεγάλους τῆς γῆς, τόσο ὅμως γνωστὴ στὸν Θεό, ἀπευθύνει ὁ Ἀρχάγγελος τὸν θεῖο χαιρετισμό: «Χαῖρε κεχαριτωμένη ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί» (Λουκ. α' 28).

Παράξενος χαιρετισμός. Ἦταν ἡ εὐνοούμενη τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ Ἰησοῦς θὰ γίνῃ γιουὸς τῆς. Ἀπέσπασε τὴν ἰδιαιτέρη εὐνοία τοῦ μεγάλου Θεοῦ. Ἔγινε τὸ ἐκλεκτὸ δοχεῖο τῆς εὐδοκίας του. Ἦταν μιὰ κόρη σὰν καὶ μᾶς. Ἡ διαφορὰ τῆς ἀπὸ μᾶς ἦταν ἄλλη. Μόρφωσε ἓνα κόσμο ἐκλεκτό. Μιὰ καρδιὰ κρυστάλλινη. Ἐνα βίο ἀληθινὰ ἅγιο. Τὴν χάρη αὐτὴ τὴν δίνει καὶ σὲ μᾶς ὁ Θεός. Μποροῦμε καὶ μεις νὰ γίνουμε τοῦ Πνεύματος δοχεῖα ἐκλεκτά, χαριτωμένοι ἄνθρωποι.

Τί εἶχε ἡ πτωχὴ Παρθένος γιὰ νὰ τὴν ἐκλέξη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σὰν μητέρα του; Ἄς ἐμβαθύνουμε λίγο πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο «στὸν κρυπτό τῆς καρδίας ἄνθρωπο».

Ἑποταγή στό θέλημα τοῦ Θεοῦ

Ὁ Θεός τήν κάλεσε. Τώρα περιμένει τήν δική της συγκατάθεση. Κρίσιμη στιγμή. Ὁ Ἄγγελος περιμένει. Ὁ Θεός δέν ἐξαναγκάζει κανένα. Καί νά! εἶπε τὸ Ναί! Δείχνει τήν ἐμπιστοσύνη της, τήν ὑπακοή της. Μὲ τήν ὑπακοή αὐτὴ ἀναλαμβάνει ἓνα βάρος, μιὰ εὐθύνη. Ἑπακούει σὲ πράγματα ποὺ ἦταν τελείως ἀκατάληπτα. Καλέσθηκε νὰ θέσῃ τὸν ἑαυτό της, χωρὶς καμμιὰ ἐπιφύλαξη, στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ. Κλείνει τὸ κεφάλι καὶ μὲ ἐμπιστοσύνη ἀπαντᾷ: «Ἴδου ἡ δούλη Κυρίου γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμα σου». Ἦταν σὰ νὰ ἔλεγε. Ὅπως ὁ πηλός, ἔτσι καὶ ἔγω, εἶμαι ἔτοιμη νὰ παραδοθῶ χωρὶς ἀντίσταση στὰ χέρια τοῦ κεραμέως. Κάνε σὲ μένα Θεὲ ὅ,τι θέλεις. Ἀντίθετα, ἡ Εὐα παρακούει.

Πίστη

Ἐάν κατὰ τὴν ὥρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ποὺ ἐγίνε ἡ οὐράνια πρόταση, ἀπιστοῦσε, ὁ Θεός δέν θὰ ἔπαιρνε σάρκα ἀπὸ τὴν Μαρία Παρθένο. Παρθένος αὐτὴ, θὰ γεννοῦσε παιδί! Πολλές φορές ἡ πίστη γίνεται ἡ δυσκολώτερη πράξη τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Θαύματα ἐγίναν πολλά, ὅπως ἡ στεῖρα μάνα της νὰ γεννήσῃ. Ἀλλὰ παρθένος οὐδέποτε. Καὶ ὅμως ἡ Παρθένος τὰ ἄκουσε μὲ προσοχή, τὰ δέχθηκε μὲ εὐλάβεια, τὰ πίστευσε ὀλόψυχα. Ἄς φέρουμε τὸν ἑαυτό μας στὴ θέσῃ της. Δέν λέγει τί θὰ πῆ ὁ Ἰωσήφ, τί θὰ ποῦν στὴ Ναζαρέτ· μόνο θαυμάζει «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο»! (Λουκ. α' 34).

Σύνεση

Ἦστερα ἀπὸ τὸ μήνυμα ταραχθῆκε καὶ σκέφθηκε «Ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος...» (Λουκ. α' 29). Θυμήθηκε τὸν ὄφι ποὺ ἀπάτησε τὴν Εὐα. Δέν βιάζεται

νά ἀπαντήση. Ὑστερα ἀπὸ σκέψη: «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω»; Ἐνῶ ἡ Εὐα ἔδωσε πίστη σ' ἓναν ὄφι, ἡ Παρθένος δὲν δίνει, σὲ ἓνα ἄγγελο. Καὶ ὅταν ὁ ἄγγελος τῆς ἐξηγή: «Πνεῦμα Ἄγιον ἐπελεύσεται», τότε λέγει «Γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμα σου».

Ἄγνοτητα

Ἦταν καὶ ἔμεινε παρθένος. Πόσο ἀγνή ἔπρεπε νὰ εἶναι γιὰ νὰ κατοικήσῃ μέσα της ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ! Ἡ συναίσθηση τῆς ἀγνότητός της κάνει τὴν Παναγία νὰ ἀπορῆ καὶ νὰ θέτῃ τὸ ἐρώτημα «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο»;

Ταπείνωση

Δὲν ὑπερηφανεύεται γιὰ τὸν χαιρετισμὸ τοῦ Ἄγγελου. Ἀπαντᾷ ταπεινά: «Ἴδου ἡ δούλη Κυρίου» (Λουκ. α' 39, 50). Καὶ στὸν χαιρετισμὸ τῆς Ἐλισάβετ ἀπαντᾷ μὲ ταπείνωση: «Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον» (Λουκ. α' 46). Δὲν μιλάει σὲ κανέναν γιὰ τὴν τιμὴ ποὺ τῆς προσφέρει ὁ Οὐρανός. Καὶ ὅταν ὁ γιὸς της ὁ Ἰησοῦς δοξάζεται, αὐτὴ δὲν προβάλλεται, ἀλλὰ σιωπᾷ.

Ἀπὸ τὴν μορφή τῆς Παναγίας κάθε κόρη, κάθε γυναῖκα θὰ ἐμπνέεται τὴν ἀγνότητα, τὴν πίστη, τὴν σιωπὴ, τὴν σύνεση, τὴν ὑποταγὴ, ποὺ τὴν ἔκανε μητέρα τοῦ Κυρίου.

Καὶ ὅλοι μας μὲ παρρησία θὰ στρέφουμε τὰ μάτια μας στὸν οὐρανὸ καὶ θὰ τῆς λέμε: «... Σὲ μεσίτριαν ἔχω πρὸς τὸν Φιλάνθρωπον Θεόν...», «διάσωσον ἀπὸ κινδύνων τοὺς δούλους σου Θεοτόκε, ὅτι πάντες μετὰ Θεόν εἰς σὲ καταφεύγομεν, ὡς ἄρρηκτον τεῖχος καὶ προστασίαν».

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

ΚΑΤΑ ΒΙΒΛΙΑΡΙΟΥ*

β. 'Η κατ' ἔφεσιν ἐξ ἀναβολῆς δίκη προσδιωρίσθη ὅπως ἐκδικασθῆ τὴν 20ην Φεβρουαρίου 1975 ἀπὸ τὸ Δ' Τριμελὲς Ἐφετεῖον Ἀθηνῶν⁴⁴. Τὸ δικαστήριον ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸν κ. Γ. Ρουμελιώτην, Πρόεδρον, τοὺς ἐφέτας Χ. Σαρτζετάκην καὶ Ἰ. Κατσαντώνην· τὴν εἰσαγγελικὴν ἔδραν κατεῖχεν ὁ εἰσαγγελεὺς Β. Παπᾶς. "Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς μάρτυρας ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς: (Ἐν ἀρχῇ κατέθεσαν οἱ μάρτυρες κατηγορίας: 1) Γεώργιος Παπανδρεόπουλος, Γυμνασιάρχης, 2) Ἡλίας Μπάκος, Θεολόγος καὶ Φιλολόγος, 3) Δημήτριος Κουτρούμπας, Φιλολόγος, καὶ 4) Παναγιώτης Ζώταλης, τελειόφοιτος Φιλολογίας. Ὡς μάρτυς κατηγορίας ἐπαρουσιάσθη καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἰωάννης Μαρκαντώνης, ἀλλ' ὅσοι τὸν ἤκουσαν δὲν ἐσχημάτισαν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὐθέως καὶ καθ' ὀλοκληρίαν καταδικάζει τὰ ἐπίμαχα σημεῖα τοῦ βιβλίου)⁴⁵. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁμοίως δὲν ἐδόθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἢ δυνατότης νὰ ἀναπτύξῃ τὰς θέσεις του ὁ κ. Ἰ. Μαρκαντώνης. Ὡς ἀμάρτυρες ὑπερασπίσεως ἐνεφανίσθησαν.. οἱ κ. κ. Σπῦρος Παγιατάκης, τ. Διευθυντὴς Μαρασλείου Παιδ. Ἀκαδημίας, Γεώργιος Κουμάντος, ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ Φαίδων Βεγλερῆς, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου)⁴⁶. "Ἄλλη ἐφημερίς⁴⁷ ἀναφερομένη εἰς τοὺς μάρτυρας παρατηρεῖ ὅτι: «Δύο καθηγηταὶ Γυμνασίου καὶ ἓνας φοιτητὴς εὔρον ὅτι τὰ σημεῖα τοῦ βιβλίου ἀποτελοῦν ἀδίκημα. Ὅλοι οἱ ἄλλοι (οἱ καθηγηταὶ Πανεπιστημίου κ. κ. Γ. Κουμάντος, Ἰ. Μαρκαντώνης, Φ. Βεγλερῆς, Β. Φίλιας, ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ καθηγητὴς Καλῶν Τεχνῶν κ. Σ. Παγιατάκης, ὁ Γυμνασιάρχης κ. Γ. Παπανδρεόπουλος καὶ ἄλλοι), ὑπεστήριξαν» τὸ βιβλίον. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μαρτύρων ὡς μάρτυρες ὑπερασπίσεως κατέθεσαν καὶ οἱ «Στεφ. Παντελάκης, Π. Ρώτας, Ἀστέρης Στάγκος, καὶ Σ. Χαρβάτη)⁴⁸.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 401 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

44. Βῆμα ἐφημερίς, 19-2-1976.

45. Ἐκκλησιαστικὸς Ἀγὼν, Φεβρουάριος 1976,

46. Ἐκκλ. Ἀγὼν, Φεβρουάριος 1976.

47. Ἐλευθέρος Κόσμος, 21-2-1976. Ἀπογευματινὴ, 21-2-1976.

48. Ἐλευθεροτυπία, ἐφημερίς, 21-2-1976.

Τὰς καταθέσεις τῶν μαρτύρων κατηγορίας ὁ τύπος τὰς ἐκλόβωσε καὶ τὰς ἐνεφάνισεν ὡς «πουριτανικὰς». Ἀντιθέτως προέβαλε μετ' ἐμφάσεως τὰς ἀπόψεις τῶν μαρτύρων ὑπερασπίσεως, ὡς ἐκείνας τοῦ Γ. Κουμάντου «ὅτι ἔπρεπε νὰ διδάσκεται ἀκόμη καὶ εἰς τὰ Κατηγορικὰ σχολεῖα⁴⁹ τὸ Κόκκινο βιβλιαράκι»!!!

Μετὰ ταῦτα ἀπελογήθησαν οἱ δύο κατηγορούμενοι, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριξαν ὅτι «τὸ κόκκινο βιβλιαράκι χρειαζόταν στὴ χώρα μας καὶ τὸ ἐξέδωσαν μὲ τὴν πίστι ὅτι προσέφεραν κάτι ἐποικοδομητικὸ στοὺς νέους»⁵⁰.

Ὁ δὲ εἰσαγγελεὺς κ. Β. Παπᾶς εἰς ἀγόρευσίν του ἐζήτησε τὴν ἀθώωσιν τῶν κατηγορουμένων.

Τὴν ὑπόθεσιν ὑπεστήριξαν οἱ δικηγόροι Εὐαγ. Γιαννόπουλος, Γ. Παπᾶς καὶ Νικ. Κωνσταντόπουλος.

Τέλος τὸ δικαστήριον ἐξέδωκεν ἀπαλλακτικὴν ἀπόφασιν διὰ τοὺς κατηγορουμένους.

Ἡ ἀπαλλακτικὴ αὕτη ἀπόφασις ἐξέπληξε⁵¹ τὴν κοινὴν γνώμην.

Δὲν εἶναι παντελῶς ξένος πρὸς τὸ ἀναπτυσσόμενον θέμα καὶ ὁ δοθεὶς εὐστοχος χαρακτηρισμὸς τοῦ ἡμερησίου τύπου ὑπὸ τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν. Ἴδου καὶ τὸ πλήρες κείμενον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου:

«Τὸ Δ.Σ. τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν θεωρεῖ χρέος του νὰ ἐπισημάνῃ, γιὰ μιὰν ἀκόμη φορά ὅτι ὁ ὀξύτερος κυκλοφοριακὸς ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα στὰ διάφορα δημοσιογραφικὰ συγκροτήματα τὰ ὠδήγησε τελευταῖα στὴ μεγιστοποίηση τῆς προσπαθείας ἐντυπωσιασμοῦ τῆς Κοινῆς Γνώμης — μὲ κάθε μέσο — καὶ κατὰ τρόπο πού δὲν τιμᾶει οὔτε τὸν Τύπο, οὔτε τοὺς λειτουργοὺς του.

49. Ἀπογευματινὴ, ἐφημερίδα, 21-2-1976.

50. ἔ. ἀ. σελ. 8.

51. Ἐστία, ἐφημερίδα, 21-2-1976. Ἐθνικὸς Κήρυξ, ἐφημερίδα, 29-2-1976 καὶ 13-3-1976. Ἐκκλησιαστικὸς Ἄγων, Μάρτιος 1976. Χριστιανικὴ, 5-3-1976. Σωτήρ, περιοδικόν, 5-3-1976 καὶ 24-3-1976 κ.ἄ.

Τὸ κόκκινο βιβλιαράκι μὲ τὰς ἐκτεθείσας ἀνωτέρα ἀρχὰς στρέφεται καὶ κατὰ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν τοῦ Προσκοπισμοῦ. Γράφει λοιπόν: «Ὁ προσκοπισμὸς θέλει σώνει καὶ καλὰ νὰ σᾶς φορέσει μιὰ στολή. Χοντρικά, δύο εἶναι οἱ στόχοι του: Πρῶτα-πρῶτα ν' ἀναβάλλει ὅσο γίνεται ἀργότερα τὶς σχέσεις σας μὲ τὸ ἄλλο φύλο... Δεύτερο, νὰ σᾶς κάνει καλοὺς καὶ πειθίμους πολίτες...» Ἐκδοσις, Βέργος, 1975, σελ. 67.

Ἡ πλευρὰ τῆς ἐπιχειρήσεως φαίνεται νὰ ἔχη τὸν πρῶτο λόγο. Ἡ ἔννοια τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργήματος ὑποχωρεῖ. Οἱ βασικῆς ἀρχές τῆς σωστῆς καὶ υπεύθυνης δημοσιογραφίας παραβιάζονται. Καὶ οἱ δεοντολογικοὶ κανόνες ἔχουν παύσει νὰ τηροῦνται.

Μὲ ἰδιαίτερη θλίψη διαπιστώνουμε ὅτι πολλαπλασιάζονται τὰ ἀπαράδεκτα φαινόμενα. Κινδυνολογία, κιτρινολογία, πορνογραφία...

Καὶ διερωτώμεθα: Εἶναι δυνατόν μερίδα τοῦ Τύπου νὰ ἐμπορευέται σήμερα τὴν ἀγωνία τοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἐδραίωση τῆς δημοκρατίας καὶ τὴν κατοχύρωση τῆς ἐθνικῆς ἀσφαλείας, ἀνεξαρτησίας καὶ κυριαρχίας;

Εἶναι δυνατό μερίδα τοῦ Τύπου νὰ ἐμπορευέται τὴν ἐλπίδα τῶν θυμάτων ἐπάρατης νόσου καὶ τῶν συγγενῶν τους;

Εἶναι δυνατό μερίδα τοῦ Τύπου νὰ ἐμπορευέται τὴν προβολὴ σαδομαζοχιστικῶν διαστροφῶν σὲ βάρος τῆς ὀρθῆς ἐθνικῆς ἠθικῆς καὶ δημοκρατικῆς ἀγωγῆς τῆς ἐλληνικῆς νεολαίας;

Δὲν εἶναι ἀνεκτὸ μέσ' στὸ 1976 ἡ παθολογία τοῦ Τύπου νὰ θυμίζει τόσο πολὺ τὴν εἰκόνα, ποὺ παραστατικὰ διέγραψε ὁ νομοθέτης τοῦ 1941, στὴν αἰτιολογικὴ ἔκθεση τοῦ νόμου 5060:

“Ὅ,τι ἀποτελεῖ θλιβερὸν κορυφωμα τῆς παρεκκλίσεως καὶ καταχρήσεως τῆς ἐλευθεροτυπίας εἶναι ἀναμφισβητήτως ἡ νόθευσις καὶ ταπεινώσις τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ποιότητος τοῦ περιεχομένου τῶν πρὸς πλήρωσιν τῶν ὑπὸ τὸν οἶστρον ἀχαλινώτου κυκλοφοριακοῦ ἀνταγωνισμοῦ ὑπερπληθυνθεισῶν σελίδων ὀργάνων τινῶν τοῦ ἡμερησίου καὶ περιοδικοῦ Τύπου καταχωρουμένων ἀναγνωσμάτων. Ἡ συνεχὴς καὶ ἀτελείωτος τοιούτων δημοσιευμάτων, προχείρως καὶ ἀτμηλῆτως καὶ ὑπὸ φιλολογικῆν καὶ καλλιτεχνικῆν ἀκόμη ἔποψιν, κατασκευαζομένων, καταχωρήσεις καθιστᾷ ἐκδηλον τὸν σκοπὸν τῶν γραφόντων ὅπως προκαλέσουν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ διὰ τῆς διεγέρσεως καὶ ἱκανοποιήσεως τῆς νοσηροτέρας αὐτοῦ περιεργείας”.

Τὰ ἤθη ἐξελίσσονται — κανένας δὲν τὸ ἀμφισβητεῖ. Καὶ τὸ “κοινὸ αἶσθημα” εἶναι σήμερα διαφορετικὸ ἀπ’ ὅ,τι ἦταν πρὶν ἀπὸ 45 χρόνια. Ἡ καταναλωτικὴ κοινωνία μας εὐνοεῖ τώρα περισσότερο ἐλευθερία γύρω ἀπὸ τὸ σέξ. Σὲ καμμιά ὥστόσο, περίπτωσιν δὲν μποροῦμε νὰ δεχτοῦμε τὴ διεκδίκηση τῆς ἐξισώσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ Τύπου μὲ τὴν ἐλευθερία τῆς ρυπαρογραφίας. Οὔτε βέβαια τὴ σύνδεσός της μὲ τὴν ἀδικαιολόγητη καπήλευση ἐθνικῶν

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

331. Ποῖον Εἰσοδικὸν πρέπει νὰ φάλλεται κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, τὸ «Θαδῶρ καὶ Ἑρμών...», ποὺ ἔχει τὸ Μηναῖον, ἢ τὸ «Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς...», ποὺ ἔχει τὸ Ἱερατικόν; (Ἑρώτησις Αἰδεσμ. X.).

Ἡ παράδοσις, ὅπως ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τὰ ἐντυπα λειτουργικῆς μας βιβλία, στὸ ζήτημα τοῦ εἰσοδικοῦ τῆς ἑορτῆς τῆς Μεταμορφώσεως διχάζεται:

α') Τὸν στίχο «Θαδῶρ καὶ Ἑρμών ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται» (Ψαλμ. 88, 136) προβλέπουν τὰ Μηναῖα (βλ. ἐκδ. Βενετίας 1895), Φῶς, Σαλιθέρου) καὶ παλαιᾶς ἐκδόσεις Ἱερατικῶν (π.χ. Βενετίας 1795, 1811, 1848, Ρώμης 1950, Γ. Πρωτοφαιλτίδου 1865, 1875).

β') Τὸν στίχο «Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, Κύριε, ἐν τῷ φωτί σου ὀφόμεθα φῶς» (Ψαλμ. 35, 10) ἔχουν τὰ ἐν χρήσει Τυ-

ἀνησυχιῶν, ἢ τὴν ἀνεπίτρεπτη ἐξαπάτηση τῆς κοινῆς γνώμης σὲ ζητήματα τόσο σοβαρά, ὅπως εἶναι τὰ θέματα τῆς ὑγείας.

Ὅταν αὐτὰ συμβαίνουν, ὅταν ἡ κυριαρχικὴ προβολὴ τῶν ἀσημάντων δὲν ἀφήνει χῶρον γιὰ τὰ πραγματικά, σημαντικά, ὅταν μὲ πληροφορίες ποὺ δὲν ἔχουν ἐλεγχθῆ κατασκευάζονται ὀκτάστηλα μὲ παχυαίους τίτλους — σὲ μιὰν ἀπεγνωσμένη προσπάθεια νὰ κερδηθῆ ἡ μάχη τῶν ἐντυπώσεων — ὅταν δὲν φωτίζονται τὰ μεγάλα θέματα, ὁ Τύπος δὲν ἐκπληρώνει τὴν ἀποστολὴν του. Ἀποπροσανατολίζει τὴν Κοινὴ Γνώμη καὶ ἰδιαιτέρα τοὺς νέους ἀπὸ τὰ κρίσιμα ἐθνικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα. Καὶ παύει νὰ εἶναι «τὸ παλλάδιον ὅλων τῶν ἀστικῶν, πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν δικαιωμάτων παντὸς ἐλευθέρου Ἔθνους, τὸ ὄργανον δι' οὗ ὁ πολιτισμὸς προάγεται καὶ διαδίδεται, ἢ ἐστὶν ἐφ' ἧς ἡ ἀγαθοποιὸς σοφία ἐκπέμπει τὸ θάλπος αὐτῆς, ἢ λαμπὰς ἤτις ἀκτινοβολοῦσα φωτίζει τοὺς ἀνθρώπους ὅλους», ὅπως τὸν εἶδε ὁ μέγας μας συνταγματολόγος Νικόλαος Σαρίπολος.

(Συνεχίζεται)

ΗΛΙΑΣ Δ. ΜΠΑΚΟΣ

πικά (Κωνσταντίνου και Βιολάκη) και τὰ νεώτερα Ἡμερολόγια - Τυπικά (Φαρλέα, Ἀποστ. Διακονίας, Μπεκατώρου), νεώτερες ἐκδόσεις τῶν Λειτουργικῶν (ἕπως Γ. Καρυοφύλλη, Μ. Σαλιθιέρου, Ἀποστ. Διακονίας), τὸ Ἱεροτελεστικὸν τοῦ Φιλίππων και Νεαπόλεως, τὸ Ἀρχιερατικὸν και τὸ Ἐγκόλπιον Ἀναγνώστου Ἀποστ. Διακονίας κ.ἄ.

Ἡ ἀναδρομὴ στὰ χειρόγραφα περιπλέκει περισσότερο τὰ πράγματα, γιατί ἐκεῖ συναντοῦμε και ἕνα τρίτο εισοδικό, τὸ κοινὸ «Δεῦτε προσκυνήσωμεν...» (Ψαλμ. 94, 6α). Αὐτὸ εἶναι τὸ μόνο εισοδικὸ ποὺ μαρτυρεῖται γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως ἀπὸ τὴν χειρόγραφο παράδοσι. Αὐτὴ ὅμως ἡ νέα περιπλοκὴ, μᾶς δίδει και τὴν διέξοδο στὴν ἀναζήτησι τῆς λύσεως.

Ὅπως και ἄλλοτε γράψαμε (ἀπάντησι στὴν ὑπ' ἀριθμ. 318 ἐρώτησι), ἡ εἴσοδος γίνεται κατὰ τὸ τρίτο ἀντίφωνο και εισοδικὸ εἶναι ὁ τελευταῖος φαλλόμενος στίχος τοῦ ψαλμοῦ τοῦ ἀντιφώνου αὐτοῦ. Τὸ κοινὸ εισοδικὸ «Δεῦτε προσκυνήσωμεν...» προϋποθέτει τὴν φαλμωδία τῶν κοινῶν ἀντιφώνων «Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι...» (Ψαλμ. 91), «Ὁ Κύριος ἐδασίλευσεν...» (Ψαλμ. 92) και «Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ...» (Ψαλμ. 94). Εἰσοδικὸν ἐδῶ εἶναι ὁ 6α στίχος τοῦ ψαλμοῦ τοῦ τρίτου ἀντιφώνου (τοῦ 94ου), ἐλαφρὰ διασκευασμένος («αὐτῷ» - «Χριστῷ»). Ὁ τρόπος αὐτὸς δομῆς ἀντιφώνων και εισοδικῶν τηρεῖται ἀπαρεγκλίτως στὰ μέχρι τοῦ IB' αἰῶνος ἀντίφωνα, τὰ κοινὰ και τὰ εἰδικὰ τῶν ἑορτῶν. Ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἀντιφώνων μὲ τὰ Τυπικά και τοὺς μακαρισμοὺς, ποὺ ἀρχικῶς ἔγινε στὰ μοναστήρια και κατόπιν ἐπεξετάθη και στοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς, καθὼς και ἡ πλήθυνσις τῶν ἑορτῶν και ἡ σύνθεσις εἰδικῶν ἀντιφώνων γι' αὐτὲς κατὰ μὴ δόκιμο τρόπο, ἀλλοίωσαν τὴν σωστὴν δομὴν τῶν νέων ἀντιφώνων και τὴν σχέσι των μὲ τὰ εισοδικὰ. Γιὰ τὸ θέμα Τυπικῶν - Ἀντιφώνων θὰ ἀσχοληθοῦμε σὲ ἄλλη ἀπάντησι. Γιὰ τὴν ἐρώτησι, ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, ἀρκοῦν τὰ ἀνωτέρω.

Πράγματι στὰ χειρόγραφα και στὰ παλαιὰ ἔντυπα ἡ ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως δὲν ἔχει εἰδικὰ ἀντίφωνα, κατὰ συνέπειαν δὲν ἔχει και εἰδικὸ εισοδικό. Κατ' αὐτὴν ἐφάλλοντο στίς μὲν ἐνορίες τὰ κοινὰ ἀντίφωνα, στίς δὲ μονῆς τὰ Τυπικά και οἱ μακαρισμοὶ μὲ τροπάρια ἀπὸ τὴν γ' και ς' ὠδῆ τοῦ κανόνος τῆς ἑορτῆς. Καὶ στίς δύο περιπτώσεις εισοδικὸ ἦταν τὸ «Δεῦτε προσκυνήσωμεν...». Τυπικά προβλέπονται γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως ἀπὸ τὸ Τυπικὸ τοῦ Ἁγίου Σάββα (ἐκδ. Βενετίας 1771) και ἀπὸ τὸ Μηναῖο ἐκδ. Ρώμης 1901. Μεταβατικὴ διάταξι μὲ κατ' ἐκλογὴν

ψαλμωδία ἢ τῶν Τυπικῶν ἢ τῶν (κοινῶν) ἀντιφώνων ὁρίσκομε στὸ Τυπικὸ τῆς Μονῆς τοῦ Σωτήρος Μεσσήνης τοῦ ἔτους 1131.

Πότε ἐμφανίζονται τὰ εἰδικὰ ἀντίφωνα τῆς ἑορτῆς τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τὸ εἰδικὸ εἰσοδικό, δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ προσδιορισθῇ. Στὰ ἔντυπα εἶδαμε ὅτι ἔχομε διπλῆ παράδοσι, πού ἀντιστοιχεῖ στὴν διπλῆ ἀντιστοιχο παράδοσι τῶν εἰδικῶν ἀντιφώνων. Τὰ σλαβικὰ λειτουργικὰ βιβλία προβλέπουν ἄλλους στίχους ἀντιφώνων καὶ ἄλλο εἰσοδικό («Κύριε, ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου» αὐτὰ μὲ ὠδήγησαν καὶ ἤγαγόν με εἰς ὄρος ἁγίόν σου» (Ψαλμ. 42, 3). Αὐτὸ δείχνει καὶ τὴν μεταγενεστέρα εἰσαγωγή τῶν στίχων ἀκολουθία τῆς ἑορτῆς.

Παλαιότερα φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ παράδοσις τῶν Μηναίων, πού γιὰ πρῶτο ἀντίφωνο θέτει στίχους κατ' ἐκλογὴν ἀπὸ διαφόρους ψαλμοὺς, γιὰ τὸ δεύτερο καὶ γιὰ τὸ τρίτο στίχους ἀπὸ τὸν 86ο καὶ 88ο ψαλμὸ ἀντιστοίχως καὶ εἰσοδικὸ τὸ «Θαδῶρ καὶ Ἐρμών...». Αὐτὸ εἶναι ὁ 136 στίχος τοῦ 88ου ψαλμοῦ, δηλαδὴ τοῦ ψαλμοῦ τοῦ τρίτου ἀντιφώνου. Ἡ δομὴ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου ἀντιφώνου εἶναι δόκιμη καὶ σύμφωνη πρὸς ὅσα γράψαμε γιὰ τὸν τρόπο καταρτισμοῦ τῶν ἀντιφώνων καὶ τὴν σχέσι τοῦ τρίτου ἀντιφώνου πρὸς τὸ εἰσοδικό.

Ἡ ἄλλη παράδοσις εἶναι ἐμφανῶς νεωτέρα. Συνθέτει τὰ ἀντίφωνα ὄχι μὲ ψαλμοὺς ὁλοκλήρους, στίχους δηλαδὴ ἐκλεγομένους ἀπὸ ἓνα ψαλμὸ γιὰ κάθε ἀντίφωνο, ἀλλὰ μὲ στίχους κατ' ἐκλογὴν ἀπὸ διαφόρους ψαλμοὺς, ὅπως εἶδαμε στὸ πρῶτο ἀντίφωνο τοῦ προηγούμενου τύπου. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι ὅλοι οἱ στίχοι καὶ τῶν τριῶν ἀντιφώνων προέρχονται ἀπὸ τὴν «Ἐκλογὴν εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ», πού φάλλεται, ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν ἀγρυπνία μετὰ τὸν πολυέλεο τοῦ ὄρθρου. (βλ. Σάββα ἱερομονάχου, Ἐκλογὴ ἐκ τῶν Ψαλμῶν, ἐν Ἀθήναις 1894, σελ. 45-46). Τέτοια ἀντίφωνα, πού ἀπαρτίζονται ἀπὸ στίχους κατ' ἐκλογὴν ἀπὸ διαφόρους ψαλμοὺς, ἔχομε σὲ ὠρισμένες ἑορτῆς (Γενέσιον, Εἰσόδια, Εὐαγγελισμὸς καὶ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου, Περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ Α' καὶ Γ' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν). «Ὅλα εἶναι μεταγενέστερα καὶ διατηροῦν τὸ κοινὸ εἰσοδικό «Δεῦτε προσκυνήσωμεν...», ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, πού ἔχει δικό της εἰσοδικό. Τὸ εἰσοδικό «Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς...» ἀπαντᾷ γιὰ πρώτη φορά, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, στὸ Τυπικὸν τοῦ Κωνσταντινουπόλει 1838, σελ. 140-141).

Ἀπὸ τὴν ἀναδρομῇ, ποῦ ἔγινε, νομίζω πὼς ξεκαθάρισαν ὀρι-
σμένα πράγματα: Ἡ ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως δὲν εἶχε κατ' ἀρ-
χὰς ἴδιο εισοδικό, ἀλλὰ τὸ κοινὸ «Δεῦτε προσκυνήσωμεν...» μὲ τὰ
κοινὰ ἀντίφωνα «Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι...» ἢ τὰ Τυπικὰ μὲ
τὸ κοινὸ πάλι εισοδικό. Σὲ μεταγενεστέρους χρόνους ἀποκτᾶ εἰδικὸ
εἰσοδικό, τὸν στίχο «Θαδῶρ καὶ Ἑρμών...» ποῦ ἤδη ἐχρησιμοποι-
εῖτο σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς ἀκολουθίας (προκειμένον Εὐαγγελίου
τοῦ Ὁρθρου, στίχος ἀποστίχων ἐσπερινοῦ καὶ ὄρθρου μεθεόρτων).
Ἀπὸ ἐκεῖ μετεφέρθη καὶ στὴν εἴσοδο τῆς θείας λειτουργίας, ὅπως
ἔγινε καὶ μὲ ἄλλες ἑορτῆς (Ἰψῳσις Τιμίου Σταυροῦ, Ἰπαπαντῆ,
Εὐαγγελισμός). Ὀλίγον ἀργότερα ἢ καὶ συγχρόνως εἰσῆχθησαν τὰ
παλαιὰ ἀντίφωνα, ὅταν ἀκόμη δὲν εἶχε λησμονηθῆ ἡ σχέσις τρίτου
ἀντιφώνου καὶ εισοδικοῦ. Τὰ κατ' ἐκλογὴν ἀντίφωνα προφανῶς
ἔγιναν πολὺ ἀργότερα, συγχρόνως ἴσως μὲ τὴν ἀντικατάστασι τοῦ
παλαιοῦ εισοδικοῦ («Θαδῶρ...») μὲ τὸ «Ὅτι παρὰ σοί...». Τὸ «Θα-
δῶρ...» μεταφέρεται ὡς τρίτος στίχος στὸ τρίτο ἀντίφωνο. Γιατί ἔγι-
νε ἡ ἀλλαγὴ; Πιθανῶς γιὰ νὰ δημιουργηθῆ κάποια ποικιλία, ἐφ'
ὅσον τὸ «Θαδῶρ...» ἐψάλλετο καὶ στὸν ὄρθρο καὶ στὰ ἀπόστιχα. Τὸ
«Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς...» εἶχε ὑπὲρ αὐτοῦ ὅτι δὲν ἐψάλλετο σὲ
ἄλλη συνάφεια καὶ ὅτι εἶναι θεολογικώτερο. Ἀπὸ τὰ κατ' ἐκλογὴν
ἀντίφωνα μετεπήδησε στὶς νεώτατες ἐκδόσεις. Ἡ ἀλλαγὴ φαίνε-
ται ὅτι ἔγινε κατ' ἀρχὰς στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ γιὰ τὴν πρῶ-
τη μαρτυρία ἔχομε ἀπὸ τὸ Τυπικὸ τοῦ Κωνσταντινοῦ καὶ γιὰ τὴν γνω-
ρίζομε καὶ μία σχετικῇ, ἀνεπιτυχῇ ὅμως, ἀπόπειρα ἐπαναφορᾶς
τοῦ παλαιοῦ εισοδικοῦ ἀπὸ τὸν πατριάρχη Μελέτιο τὸν Δ' (Μετα-
ξάκη). Τὴν πληροφορία παρέχει ὁ Ἄ γ γ ε λ ο ς Β ο υ δ ο Ὑ ρ
η ς στὴ μελέτη του «Οἱ μουσικοὶ χοροὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Χρι-
στοῦ Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς κάτω χρόνους», μέρος Β', ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει 1937, σελ. 18, ὑποσ. 23: «Μελέτιος ὁ Δ' (1921) κατὰ
τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως, ὅτε ὁ πρωτοψάλτης ὡς εισοδικὸν
ἐψάλλε τὸ «Ὅτι παρὰ σοί...», ἐκεῖνος διορθῶνων τὸν πρωτοψάλτην
τοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐψάλλε τὸ «Θαδῶρ καὶ Ἑρμών» κλπ. ὁ πρω-
τοψάλτης μετὰ τὸ τέλος τοῦ εισοδικοῦ στραφεὶς πρὸς τὸν παναγιώ-
τατον εἶπεν αὐτῷ, ὅτι οὕτω διατάσσει τὸ Τυπικὸν καὶ ἡ τάξις τῆς
Μεγάλης Ἐκκλησίας ὁ πατριάρχης ἐπιμένων προσέθεσεν ὅτι εἰς
τὰ Ἱεροσόλυμα τοῦτο ψάλλεται καὶ ὁ ἱεροψάλτης αὐθις ὑπέδειξεν
ὅτι ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὡς εισοδικὸν τῆς ἑορτῆς ψάλλεται τὸ
καθιερωμένον τοῦτο».

Ποιὸ πρέπει νὰ προτιμᾶται εἶναι δύσκολο νὰ λεχθῆ. Τὸ «Θα-
δῶρ καὶ Ἑρμών...» εἶναι ἀρχαιότερο καὶ λειτουργικῶς ὀρθότερο,
γιὰ τοὺς λόγους ποῦ ἀναφέραμε. Αὐτὸ ψάλλεται καὶ στὸ Ἄγιον

Ὅρος. Ὁ ἐμβολιασμός τοῦ νεωτέρου εἰσοδικοῦ στὰ παλαιὰ ἀντίφωνα εἶναι ὁπωσδήποτε ἀτεχνος καὶ μαρτυρεῖ ἄγνοια τῆς ὀρθῆς δομῆς τῶν παλαιῶν ἀντιφώνων. Ἡ ψαλμωδία τῶν παλαιῶν ἀντιφώνων ἀπαιτεῖ τὴν ψαλμωδία καὶ τοῦ παλαιοῦ εἰσοδικοῦ. "Ἄν ἐψάλλοντο τὰ κατ' ἐκλογήν ἀντίφωνα, τὸ «Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς...» θὰ ἦτο στὴν σωστὴ του θέσι. "Ἐχει ὅμως ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ ὅτι εἶναι νεώτερο καὶ γι' αὐτὸ ἰσχυρότερο καὶ τείνει νὰ ἐπικρατήσῃ, ἀφοῦ ἔχει υἱοθετηθῆ ἀπὸ τὶς νεώτερες ἐκδόσεις τῶν ἐλληνικῶν λειτουργικῶν βιβλίων. "Ἦδη ἔχει εἰσαχθῆ καὶ στὴν ἐκδοσι τῶν Μηναίων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας (1969). Τὸ μέλλον εἶναι ὑπὲρ αὐτοῦ.

Φ.

== Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α ==

Κ. Γ. Μπόνη, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων. Πρὸς Ἐφεσίους Ἰγνάτιος. — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἡ Ὁρθόδοξος Λατρεία ὡς Ὁργανικὴ Ὀλοότης. — **Μητροπ. Περιστερίου Ἀλεξάνδρου**, Ἀλέξιος, ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. — **Μητροπ. Δράμας Διονυσίου**, Ἄν ὑπάρχη Θεός... — **Ι. Κ.**, Ἀφειτηρία ὑποκειμενικῆς ἐπιεικείας. — **Ἀρχιμ. Εὐσεβίου Βίττη**, Συγχρονισμένος Χριστιανισμός; — **Ἀρχιμ. Παντελ. Μπεζενίτη**, Ἡ Ποιμαντικὴ Ἀντιμετώπισις τοῦ Χιλιασμοῦ. — **Πρωτ. Δημητρίου Ὁδ. Νίκου**, Ἡ Ποιμαντικὴ Συνομιλία ὡς μέσον θεραπείας εἰς τὴν Σωφρονιστικὴν Ἀγωγὴν καὶ μεταχειρίσιν τῶν κρατουμένων. — **Οἶκον. Κωνσταντίνου Πλατανίτη**, «Ἐορτολόγιον». — **Βασ. Μουστάκη**, «Τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις. — **Ἀριστ. Παύλου**, Ἀγίασμα. — **Μαρίας Μάντζαρη-Μιχαήλ**, Τὸ Δῶρο τῆς γῆς στὸν οὐρανό. — **Ἡλία Δ. Μπάκου**, Ἀντιδράσεις καὶ κρίσεις κατὰ βιβλιαρίου. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιῶ 1, Ἀθήναι 140. Προϊστάμ. Τυπογρ. Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 787978.